ԱԶԴԱՐԱՐ

ՈՂԴԱՑ ԱՄՍՈՑ

1795

Լսողաց հետէ ՚ի հանդիսի գիտնոց և գործառուծ-
քից նոցա ; միտքանուէր իւն սէր Ամենափրկչին
վանիցն մեր որ ՚ի նոսն ջուզայ , իքրև սիրտքոյ
և ան պաղատիւր գտանի , և որոյ պատճառն ան
հանդուրժութիւն տերութեան յոյնմ տեղոյ արգել լու մտածել :
Այլ մի ՚ի միտքանուէ նոցա անուամբ խոչտուր յաքե-
պոյ գրչագրի Մատենի , ըստ բնական ընդունակութե իւրոյ և օգնա-
կանութիւք բանաստեղծոյ ամենից ՚ի նոսն լսել դիտութիւն գրոց ; սիրար
վիպասանութե մի պատմից , ՚ի կիւրոս աստուածնոյ տրքայէ մինչև ցմահ
քրիստ Յոհան , և նոյն քանտրիլ ութիւն խոստացաւ ալինայեսն
ևս գրել (զոր կարելի յաջելի սոցդ իցէր) այլ կատեցաւ և
նհանգիցաւ ՚ի վուտիմ իւրմէ յաղագս մահնա ; որ ՚ի ջուզաս-
եւ լուալ իքրև նուէրական եկն ՚ի պատոյ պի անդէն շրջիկ հնդ ինա
քամանդ ակ (որ հաճատուածք չէ ոչ շրջելոյ պէմ եղէ իցէր նման վե-
ճակ մնալ , և լինայն աճատրիք ՚ պրի լացէր քանդուծ) այլ անդ եգիտ
զվաղճան իւր պատրաստի :

Ի որում հետև լսեմք պի զայն գրեցեալ պիրքն քեղէր
ընդ իւր առ ՚ի տպագիրն և տար , և պի չէտ վաղճանի նորա
եկն ՚ի ձեռս մեր ձեռնադրելն այն այսպէս յաւուրջադրեցաք տալ
գրել լավ զայն հնտուս ցանել փոխարէն դժուարութիւն նք , և ի
և արժանէր պիրքս տաւանձին մատեանս կազմիւ , այլ չհոլովեցի
ծախուցն և ազքատութիւն ոչ խոստացաւ վայ տալ
ջադրեցաք իւրաքանչիւր ալբատարի մատուցանել ձեզ քանի ՚ի չէ
՚ինմանէ մինչև ցվերջին գիրքոյն զոր յոեստիք հաճոյ լինի հո-
տարակութիւն ընդունելոցդ մերոց ալբատարի :

ԳԻՐՔ ԱՌԱՔԻՆՈՅ

վասն ճառագրութեան պատմից աշխարհի,
՚ի յերկուս հատորս բաժանեալ։
Առաջին հատորն ՚ի յերկուս մասունս տրամատեալ։
Գործս ամփոփեալ պարփակին. նախ՝ զանոնանս, և զորոշ-
մունս որքանութեցն անճանց. և ղԹուականաց ժամանակաց պատմից
առաջնոյ կացեղոց Թագաւորաց՝ սկսեալ ՚ի Կիւրոսէ յառաջնոյ
արքայէ պատմից ուրոյն զատուցմամբ՝ մինչև ցժամանակս մեր բո-
վանդակելով։

Երկրորդ՝ զպատմութիւն Քերիմ խանի մինչև ՚ի մահ նորա։
Իսկ զհատորն երկրորդ ունի յինքեան պատրաստակեալ զվեպս պատ-
մից, և եկեալ տանեանցս Շի, ՝ փառաստանայ, և արդաստանայ։
զոր ՚ի մահու Քեարիմ իշխանի պատմից՝ սկսայ ուրոյն վիպել մի
ըստ միոջէ շնորհիւ ՚ն զհամայն անցս՝ զոր անցեալ վիպեալ ոմն
պատուհասեցին ՚ի կալուածս տանմանաց պատմից Շի, մինչև ուրու-
բեք կամեցեալ հաճեացի ՚ն՝ յանբուկ արարեալ և զբեցից զկիր-
առութիւնս իմ։ և զայլն։

Զոր չկարէ նոպէնագրել պոհանջից Պայազաթ և իսկական ընկերակից ին հոգե-
շունչ Պատուն Բարսեղեան ՚ի Սահակեան ՚ի տոհմէ Զուղայեցւոյն։ դրոհ պէտ ունի
չկարենալ ընդ երկայն աճուրս, և պահեցեալ ՚ի քանս գիտութեանց երից ՚ի ճառագանճ-
ան իւրոյ և գնձատրնեան հիմնոյ։

՚ի Հայրապետութեան ՏՏ Զ. ուկասու Կոստզեցւոյ՝ և գերմանուս-
նակ ՚ն Հայոց կամիս ուղևկոսի։

Ես ՚ի Յաճաքնդպութեն ծորոյ Զուղայեցի Հիվանդասիրակ և Հրաշակերտ վանից՝
Տէր Յակոբ Զերամիճեալ և Ներճիան չարաճանպեսի. և Հոգևնաշունչ Աբբա
Իգնատիոսի, որոց պէտ պարգևեցոյց ընդ երկայն աճուրս։

Յամի Տեառն . . . ՌՉՃԲ
Ես ՚ի Թուականութեան Հայոց՝ . . . ՌՃԿ
Յամենեան Օգոստոսի ԺԲ։

ՅԱսպահան ՚ի գեօղաքաղաքս ՚ի Նոր Զուղայ։

ՔՍԼՔՈՓ՝ ԱՀՆՈՓՈՓՅՈՒ, և ԻՆՈՓՈՓՂՅՑ ՔԱՌԱՒՂՒՐ ՊՕՐԱՆ ՅՈՊՈՒՔԱՒ
Ի ԱՄՈՒՐԱՆ ՔՐՊՏԵՒՈՅ ԽՈՐԵԼ։

ՅՇՂՂԼ ԱՐՈՒՆ ՇՈՐՀԱՑ ԼՈՒՍՈՅՆ՝ որ անդստին տնկեցաւ ի քնութեանս մարդկայնոյ սեռից, զոր ոմանք չիջուցանեն՝ կամ նահատակութեանն խաժամական՝ կամ անապատոյն քարոզք. բայց դու ոչ անձկալի՝ պայն ի քեզ արծարծեալ պահեցեր, և պահես միշտ. որով և բոլորեցար, և գնա նոճաստ քունդ առեալ ի գործ դժոխատարած և լաթխրինճոս սադրեցեր, որ ստրծնութեամբ, և կամ գերապանցութեամբ յոյժ և յոյժ անդրանցիք գերակայ իսկ քան զկար՝ և զբռնութեան մտայ խոց։

Ըրեմն՝ քարթաղոնից զոհութեանց արժանաւոր իսկ ես՝ որ գերզեկիկ մտածութեամբ խորհեցար անջինջ յիշատակ զայս քեզ ժողով, և վէմ քոյանոյն ոմեներս։

Քանզի մինչ կցորդակից՝ և հոգատարեցուք ժամանակորդք ընկերակից. քո զբաղին հոգոյդ աշխարականօք, և ստրանկեալ նոճաձին անայնութեամբ կենցաղոյս. սակայն դու միայն՝ քաղձալի, ի յորոց երևեցար վեհոգոյն, որ սիրես վճռաւորութեն, և ցանկաս պոմոսիկ իրս պատկանաւորս ի մտեներ առտոյն պարունակել ի յօգուտ քանասիրաց, և ի պայծառութեն ազգիս Հայկազեան։

Ընդ իրի և ես թշուառաբաստս՝ զբաղի մտօք, և գիւրաքաւ փոյթ յանձին կալայ կրել զայս տաժանութեն սակս իմոյ նպաստոյս. որ ոչ վայելէր ինձ իրակել զայսպիսի իր, այլ այնոցիկէր ճան և ըմբռն՝ ոլք կրեն և մարդանալք ի համալսարանաց զբերել ողութեն, և զճարտասանութեն, ըզ տրամաբանութեն, և զայլ արհեստս ազատականս։

Ահա թէ և ոչ իմաստութեամբ և զգօնութեամբ, (զոր տարակոյս և նահանջեցեալ իսկ եմ արդեօք յորմէ քո ըղովմէք.) բայց աղէ ջանացմամբ յուսամ զինորն լինել, որ պարզևէ առատապէս ամենեցուն, և լցուցանէ զամենեսին քաղցրութեամբ կամաց իւրոյ, և ոչ ումեք յուսով խնդրոյց երբեք նախատէ։ Ահա իսկ ազատան կալայ անձինս եղկելս ըզգոս

տա

տափառ և զդե իամարքս ԱՔ կոյս Մարիամ Աստուծին , որ յոր-
ժամ յիշեմ զփառաւորել անուն նորա , և կամ զմտաւ ածեմ
զանքուէ քարեզիմ ուխտ եան նորա , և զարժանահայոյ քարեխո-
սութիւնն որ առ սպիրատ ազգս մարդկան , պրեիմէ՝ տարեալ
՝իյիս քերէ , և սօսափեալ քստմնին համայնք ամէն ըք իմ տառա-
պեալք : Վասն զի արդարև որով , և ՝ի ձեռս նորա , և որոյ միջ-
նորդութիւք յար՝ի եռնէ ծառայեալ տարածին զմեզնք և պար-
գևք Շնորհաց աստ որս , որք յաւուր , հաւատով , սիրով , և ար-
տասուաթոյ հառաչանօք հայցեն գնմանէ :

Ասացեալ ես յառաջ , (զի եպէտ խոստովանեցայ կանխա-
գոյն զշամանդաւ՝ և զմրտպոյն տեառնէ իւն մտացս իմոց .) զի
նա և սպառնիւ լով գնպաստաւորութիւն մոգութեանդ ոգիս ձե-
րոց՝ գնձ տեսչանաց քոց լցուցից , և պատաջադրեալ գործս
իմ զարդ իւիք երկայնաձիեան հաճատամ՝ իսկ ՝ի յամբակ և ՝ի
լռութիւն ածել : Ասաց լեցի ինձ , և մտե լիմ տարփալոյս իմոյ գե-
խամբին իւնդութիւն : Իսկ երէ ուրեք ուրեք վրիպեալ դատ-
նիցեմ և տպատաւալ , ողորմի զի անքաւարիս արասցես գնս , և
զիմոյ նեղութեանս , գնոչ արժէ կամաւ և գիտութեամբ , այլ
յանգամանս՝ և ՝ի տգիտութենէ մտացս իմոց նեղմտածեալս վարկ-
ցես : Այլ զբր ինչ ուզիր և հաճոյ իմոյ ձեռնասի յոչ քո , զայնս իսկ
առատաձիրս աչիւ քարեբրէ լոյն դրեսցես , և օժանդակութիւ ձեռ
իւսին Մարիամու , և Մօրն ողորմութիւ ձեռ և շնորհայ գնձ այե-
ցես , և նպաստաւորութիւ եան նուխկին վիպասիր հեղնարաց մտ-
տացես . նա և ՝ի Տնէ և ՝ի Մօրնէն Այ գործացոյ լինիս . գնա
է զօրութիւն մեր և ուժգնութիւն , որ երէ նա ոչ նպաստա-
հորիցէր գնս՝ ինձ անկարէ լինէր գեր ինչ գործացանել . գնեա ոչ
ինչ եմ , և ոչ ինչ համարեցեալ , և անմտութիւն իմիեմ քան զամե-
նեսեան :

Աղ՝ ընկալ քաղցրահայեաց աչիւնարկութիւք զիմ աղաչանս ո-
կանցս իմոց . որպէս ընծայի քեզ յիւնէն կարի սիրով և հեզութ-
Ողջ լեր ՝ի Տէր յամայր կենօք ՝ի հրճուանս իմ .

Եւ ես ասացի ամէն , կամ եւ ինձ ա՝ զէրբ՝ջանցուէք . գիշ պարտ փանա ծառայ
խաչատուր ա՝պէտ՝ուէզ ՝ի Աղհալաո

Բառն ինչ՝ ընդ հանապօք նախապատրաստեալ, ապա քաշանդակ վէրացաւ
զօրշ տուրէ հագնիլս։

Քանզի զի որով հետև ճանապարհացայ, քաղցած եալ յօրինեալ
զվեպս պարսից և եկբատանացւոց աշխարհիս, այսինքն՝ Ֆարսիս-
տանայ, և Աբրաղստանայ անցից անցեալ։ Սկսեալ հանդերձ ԱՀ
՝ի հալաթրոդի և երկ հարիւրորդի, և՝ի քսան ուրթ երրորդի
թուոյս Աբրահամեան Տումարիս, և՝ի վաղ չանմանէ Քեսարիմ
իշխանին Պարսից ուրոյն մի ըստ միոջէ վիպել սկսեալ՝ մինչև՝ի նե երկայ
ժամանակի յայն՝ յորում թե բևս ԱՀ գտանել լոյիչ զհանգիստ
աշխարհս մեր՝ի խռովութե անց և՝ի տարաձայնութե անց։

Ի՛ մեք յետ այնորիկ՝ տացուք ապա թէ՝ դադար և
դուլ անձանց մեր ոց, և յամբակ տրամացուք ԱՀ սկսեալ գործ յա
մերոյ։ Վասն որոյ՝ նախ քան զի մի լինցի արդեօք ոք՝ի ձէնջ ստգտանել և քարսել
զնս զվէ հերոտ ցանկանալս, սակս շաղաւաշուըք և աղճատախօս
շարահիւսութե անս իմոյ։

Զի ոչ էի ես տրուպ թէ շրճատագոյն վատաբախտս կր
թեալ և հրանդնպետալ՝ի յիմնատու համալսարանի քերթողոց,
և ոչ՝ի ճեմարանս վսե մագոյն իսկ հլօր ստիե ստացէի արդեօք
բնաճ մարթել։ Գնա իսկ և ոչ արդեօք իսպառ հմտել և ու
սեալ էի զվոհմակս և զվտառս գանազան բառից բարմութե անց
Հայկազանս սեռի, զի որով ճոռոմաբան տրամադրութե ար տա
քեր լեզու տրտասանէի զվիպագրութե իս իմ։

Ոչք յոյժ անկ և պատշաճէն թէ էպէտ՝ի յայմ իրողութե ես
ստորագրական մակացութե ան. քանզ յաճէտ պրեթէ՝ առաջե
հարկաւորութք և պիտանիքեն՝ի կիրառութե իս շարաբարդու
թե ան բառից։

Ա՛յլ ծանիլ ձվ ուշիմ մակացու, զի մեք՝ի տեղւոջս Ասպահա
նայ ջողայի՝ մնաճ անդ կրթե ալք՝ վարժալք՝ և վակատե ալք
իսկ ե մք անտի ուսանողական ընթացիք, և աշխարհակործան ի
ռամութե ք. քան թէ՝ չքնաղագոյն առաքինութե ք, և արիւն
ապայլ՝ թմաստութե ամբ։

ֆսկ եթէ ակահ և տեղեակ լինալ կամիցիս թէ ի քո արդեօք , ա-
ռացից՝ վասն պի նախատանուէթ իւնք , և յառաջացուցմունք եր-
կրին մերոյ , յորում մեք կամք աստանօր պետեղեալք այսպէս վե-
րագեր ։

Ուստի և եղծակցուէթ իւնք և հետևմունք նորա , միշտ
առ չարն կողմ հակամիտեալ վէրանայ ։ Որով և մեք թ շնաւեալ-
քար՝ կեամք , և ի շնաւտաքար մեռանիմք ։

Թէպէտ իւրև զմարդ ծնանիմք ի յաչխարհի , քայց պէ-
րէն քառտանեաց և ի պորտաբուծ անտանոյ կենցաղավարիմք ,
և որպէս զմարդկէ բոլ անատան , և գրեթէ՝ իբր զպոփան այլ
անդակ և դաժանաբարոյ յատեալ շրջիմք ի մէջ մարդկանի , և
ապա իսկ այնու հետև՝ անանանաբար՝ մեռանիմք , և իբր անպիտայ
և անիմաց ոք դնիմք ի հող պերեզմանի ։ ոչ գիտեմ լով քնաւ եր-
կէք լինէ՝ քոյր պատկեր , և վասն քոր գոյացեալք էաք , ըստ սքան-
Դրիդորի նարեկացւոյն՝ երկնային և հրեշտակերն վարդասե-
ռի ; Կամ ես թ ողորմի իշոյ՝ պարտէր մեզ և վայելուչ յոյժ ճա-
հոդպես ընդունիլ , եթէ ոք ոչ իսկեր որ արդելեր ։

Քանզի վասն գործելոյ զդժնեայ չարութիւն , և հնա-
րելոյ զնորագիւտ ոճրագործութիւնս , եմք այնքան զգաստք՝ ա-
րի՝ և արթունք , մինչ զի եթէ զբովանդակ ժամանակս կենցաղ
մերոյ ծախիցեմք՝ ի նոյն՝ ոչ դանդաղեմք , և ոչ երբէք յուշ-
նամք , և ոչ ասեմք թէ՝ հերիք և շատ ։

Այլ վասն գործելոյ զբարիս , և վասն նեղգործելոյ
զառաքինութիւնս , եմք այնքան հեղգ և տխմարք ։ մինչ պի տա-
զնէ թէ՝ զդուզն ժամանակս կենցաղ մերոյ ընձեռեմք ։ իսկ բա-
րիգործութիւն , և ոչ երբէք առնեմ լով զբարի ինչ՝ միշտ ասեմք
թէ՝ յոյժ քաժականէ ։

Աւրդ՝ այսպէսին ոչ գիտեմ ես թէ՝ որով եղանակաւ լսե-
ցիոյ զթշնաւտութիւնս մեր , և կամ թէ՝ ջրպիտ աւ կերպիւ
կտրոյցիդ հնար իմն հայթայթել առ ի ազատիլ այսպիսի դաժա-
նագոյն՝ մահեղնութենէս եղկելի ընձանէն իմ ։

Աւրդ՝ քակտեմ և յոյժ քաղցեմ զժանտաբարոյ թշնա-
մութիւնս մեր՝ զորս կամեմ ասել ։ քայց ինայ զնոսին նեղիտ
կեցեալ ի սրտի իմում ։ Զի ոչ տայ թոյլ ինձ զդատաստանել զնա
և

և զնծութեամբ ընդունել զայն, որպէս զի ամենայնիւ
կամ

կամ պրտու , (որէ խուռ իմն բուսեալ յաճէտ ի ջուշեղջ յե-
պէրեայս ՝ որոյ պարսից քարքառովն փիլզու ասեն) պահէ զսառն՝
կամ զպաղն . այսպէս և սուտն պահէ զԱսպահան քաղաքս :

Այլ արդ ՝ և մեք բնակեալք ի տուա , որոյ հիմունքն
և կարդադրութիւնքն առաքեալ ի յունաստան ես և ի տուա
տեսանեմք արդեօք հաստատեալ , քան թէ ի բարբառիւ իւնս և
ի ճշմարտութիւն , յորոյ և ի մեզ իսկ սիրեալ տարածեցաւ
թէպէտ և օրէնքն Ա֊ային մինչև ցայժմ , և մինչև առ յապա ու-
նիմք Աղէ հաստատուն : Այլ ըլինիչ օգուտ և շահ իւիք մեզ ար-
դեօք ՝ ունիլ զօրէնս այ , և կեալ ի մարդ օրինաց , այսինքն ՝ զկիր-
առութիւն գործոյս մերոյ քարքարոսական , և հեթ անուսական
ներբևեցեալսն : Ոչ սպասքէն արդեօք իսկ ՝ սրբազան առա-
քեալն Պողոս յայտնապէս վճիռս տայ ասելով , դու ասէ ՝ որ
պարծիս օրինօք , յանցանես ընդ օրէնսն ՝ զԱ֊ անարգես :

Ո՞չ վասն ձեր ասէ ՝ անուն Աւ հոյհոյի ի մէջ հե-
թանոսաց ոլպէս և գրեալէ ի գիրս պատմութեանց մարգարէիցն :

Արդ ՝ ուրեմն ՝ զմէ՞ պահանջէք զմինչ կատարեալ վի-
վաստութիւն . մեք որ այսչափ չարիք շուրջ զմեօք ւմնծեալ
ունիմք :

Ապա աղաչեմ յոյժ թուխանճանօք ՝ ոմն անձկալի և ըզ-
գօնամիտ վերծանօղք , երկայնմտութեամբ անսալ աղաչանացս
իմոց , և շնորհել վթողութիւն ստգտանացս իմոց , և անբաւիրս
թողուլ կիս ՝ որ ես չնչինս ըստ յոյսմ մտաւին ստերիւ բեալի-
ցեմ և յանցեալ . քանզի նախ քան զտեսութիւն ՝ Աճուքա
նել սկսայ , ըստ կշտամբութեան տեառն Մովսիսի երջանիկ
խորենացւոյն ՝ որ ի յոգւս :

Եւ սնդրէն դառնամ և ասեմ , լուարուք ինձ ով ազ-
նուագոյն և բաղձալի ընթերցօղք , և տուք ինձ զերաշխատանս առա-
քադրեալ աստուծեանս իմոյ :

Արդ ՝ միրձէ դպրոցք և համալսարանք ձեր հայրե՞ց ՝
կային աստուրն ՝ ի տեղւոջս նոր ջուղայի վանացս . զի որով ըստ
ոճի բանն քերթողաց վայել լծաքաղ և հեթեթ կէ ըպիճ ձեռա-
նաքար յոյս հանդէս մտեալ աստակէի , և կամ անստերիւր և
անպաղպաքար զառաջադրեալ գործս իմ ՝ ի կատար և յամբոխ
հա-

Տուսուցանէի ։

Քանզի և այս իսկ արդեօք՝ զար կամ ինձ առնել, ոչ եթէ իմով ինչ իմաստասիրութեամբ, յորմէ զուրկ եմ իսպառ։ Այլ միայն նախ՝ ձիրաբաշխ շնորհիւն Աստուծոյ, ակնածանիմ ժամանել՝ ի կատար, և ապա ջանիմ։ Եթէ և շնորհակալ ըզք՝ ի մերոց աշխատասիրացս ոչ գտանիցի ։

Քանզի վերգիլոս ասէ եթէ՝ յարտեւ աշխատանացն, յայլ եթէ վամ ոչ ժամանիմ ։ Իսկ Պղատոն ասէ՝ քրտամբ և աշխատութեամբ բուսանի զոտոց առաքինութիւն ։

Այսպէս դիտասիրս իսկ արդեօք սիրով ուշիմ ընթերցող՝ քաղ՝ ի ձիրանական պարգեւացս, վարկեալ եթէ՝ Աստուծոյ շնորհաց ուժեալ ոչ ոք ինչ ։ Այլոց ամենեցուն աշխատանացն է մայր բարի տամբաժոյ ։ զի յոգեղէն և հոգեկանացն՝ աշխատանօք անուանիք եղեն յաշխարհի ։

Այս իսկ և գոգչիր եթէ՝ ոչ ինչ իր եղև դե բուսոյցուս և չքնաղագոյն եթ այլ աշխատանաց ։ ոչ առաքինութիւնք, ոչ արհեստք, և ոչ այլ ինչ բարի գործք ։

Իսկ և լեզուս ունիցեր իսկ զաշխատութիւնն՝ կարէր բարձրանալն ազատակել և ասել եթէ՝ առանց իմ (ՀՌ մարդիկ) ոչ ինչ իւիք կարէք պարծիլ ։ և պանծալ ։

Իսկ ծուլութիւն է պարտասնեալ մոլութեանց ։ որով և մարգս լքեալ տապալեցան յիմ հոգևոր և ի մարմնաւոր բարեաց ։ Ուստի և Քս Աստուածատոր Տէրն մեր ասէ՝ զանազատութիւք մատանել ընդ նեզ դուսն ։ Այսու որոյ և երջանկա փայլ Շնորհալին խրատէ՝ զանիւք հասցես ասէ շնորհաց՝ ի ծոյլ կենացդ և դեղերոյ ։ Ընդ այլ ամենայն բուսոյ եթ ջանիկ զինասուս կիր և կուլ ։

Ապրիմ՝ և ես թշնամանեցաք օրհնիւք՝ և ոչ զանգան կարեմ շնորհիւ Աստուծոյ նկրտել ջանամ, և յարտեւանջ ճգամբ աշխատիմ առ՝ ի օգուտ ցանկալի ընթերցասէր եղբարցս իմոց պանծալեաց ։

Ընդ վերջոյսկս՝ ոչ այլ ինչ՝ ի ձէնջ, բայց միայն նախ՝ աղօթիւք սատարել՝ և օգնել ժուժ զօրավիգ լինել լուծ տկարութեան իմոց եղկելոյս ։ զի զատ և զդուշ ժամանակս կենաց իմոց՝ ի

յօգուտս Աչքուաքաբոյ աղգիս մերոյ Հայկազնւոյ՝ անդադար
երկամբք, և անկձնաղ խորհրդով ծախեսից։

Երկրորդ՝ աշխատիլ, նեբամն սպասէ մ յաւաղնագոյն
ցանկալեաւն իմոյ, զի յիմարմտօք, և տհաս վեճուս՝ ի յայս
պիսի չքնաղ և գործանելի դժուարագոյն գործ վիճակեայ. որ չէր
ինձ օրէն արդեօք, եթէ ոչ այնոցիկ՝ որք կրթեալք լեզն իսկ
ի մանկանս մանկացուբ փիլիսոփայից, և հմուտք արհեստի քերթո-
ղուբ. որպէս Հաղիւ կարէ անկրնկած մտօք, և անվթար դիտա-
ւորուբ ի յայս գործ (որպէս վկայասանուբ ինչ անցեալ և ներ-
կայից ժամանակաց, որպէս ճշդիւրիտ կայ ժամանակագիր) անվրի-
պելի ընթացիւք, և կարգ իմիք խաչդրոյի մտանել հարկէին,
որպէս և ղորմէ յայտ իսկ սահմանեցան։

Արդ՝ գիտելիք պի ոչ այլ ինչ քառասնամեայ պես առ-
նել կայս մատեան ճառագրուբ. եթէ ոչ նախ՝ պնդիլ իրս յո-
մանց համարեամ՝ միակերպ՝ և զգաշաւորել ի դէպ արեգ՝ և ընկե-
րակ ցայգ իմոց նպաստեաց։

Երկրորդ՝ ենթադատել լաւ խորհեցի ի մանկ իմում զայս
ինչ՝ որպէս կարգադրուբ յոյժ հատարակագոյն լծի՝ մինչ ե րե խայք
և մանկտիք ոչ խօսիցին ստէպ ստէպ լծ լաւ բարբառ իսկ ապա յն-
ուհետև ոչ կարեն արտաբերել զբարբառս իւրեանց ուղղաբար։

Սորին տղգալոյ և ես ընդհնին յաճեմ այսմ յուսով հա-
մարձակեալ մատչիմ առնել զպատմուճան իմոյ, և աշխատիլ
ի վերայ սորա կարի տքնուբ. զի որպէս մարմին այոյց, և տեսանն
օժանդակուբ կարողացոյց, և շնորհիւբ սմանի՝ և սահմանաքուր
Կուսի Երանուհւոյ Մօր Տեառն Աշ արդ իւնաւորեցոյց օր աճուր
յառաջանալ. քանզի օրէնք իսկէ ստուգագոյն՝ զի սահմանն յոյժ
դժուարագոյն արհեստ, օր աճուր փորձիւ յառաջանայ, և յոյժ
պերճացեալ ճոխանայ՝ և դիւրանայ։

Արդ՝ ընկալարուբ սիրով ողջ ըղձալի աղգդ սաքմանա-
զեան՝ որք ախուեալ կայք ընդ համոյն տիեզերս՝ գործն պատուղ
երկանցս իմոց իբրև ի խակխոս մանկանէ, և տուք ինձ զօժիտ
զաղօթիս ձեր՝ զի յայսմ հետէ լուսագոյն և քան զայս Աշ աշ-
խատիլ կարասցից վասն ձերոյ իսկ շահաւետուբեան։

Եբ արդ՝ ուբեմն մի ոք եպերեսցէ ինս պարսաբեբելի,

իբր անգէտ գոլով եւ՝ եւ յայսմիկ գործ քուռ սրկանել կամեցայ ։ արդ ՝ ասայի վաղուրիճն պատճառն ։

Ահաւասիկ տղայեմ այժմիկ զձեզ՝ զի եթէ տխմար ոք իցէ իբրեւ զիս , ընթերցէ ուսցի ինքեան իմիք բամբասել լոյ զէնք ի շուտասկանա . իսկ եթէ ամենակատար եւ գիտնամիտ մանկացուս՝ մանրեսմ նմա յոյժ ի տխմանձանոք , զի զաւետ լուրդն յայսմ եւսկէ , եւ զի երկն լցուացէ . եւ երկայնանշիւրոյն պատրաստ եմ միրով ընդ յաւաչ եւ լանել ։

Յաւետ յոյսմանէ ողջ եւ բուք ՝ ի տէր յամայր կենօք ։

Աւրէ՝ ինա պալանուչ պաչբաս՝ Աղնուհուրիւն չէրսի չար պաս
քաս պէքանակէրդ , որ էմ ծնեալ ՝ ի նու Քուշդ , և անել և զրգեացել ՝ է
Հրաշակէրպ Հոն Աբեղ Ամենազնէ ՝ նոյն նորդ Քուշդ ։

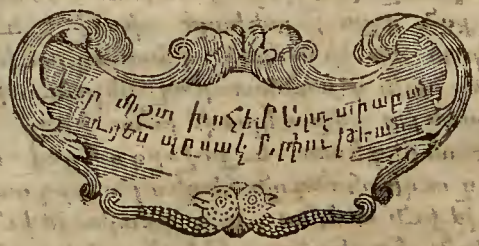

ՕՒՏԱՆԻ ՌԱՔԻՒԱՆԱՋՕՐ ՊԱՒՐԻ ՀԱՊԻ ԱՍՏՈՒԱԾԱ ՃՇՄԱՐԻՏ

Ցաշտ ճառագրութիւն Պօղոսի աշխարհն : ուր նաւ առնէ և պրոկ առնէ , և

ԱԿԱՐԴ՝ ԱՆԱՆՑՈՒՔՈՐԴ ՎԱՍՆ ամագոյն և անձկալի անվրէպ վերծանողք :

Վասնզի թէպետ ՚ի հերուն հետէ՝ և կանխաքան զայս , ժամեայք սիրով , և խանդաղատալիք ըղձիւք իսկ ցանկալի առ ՚ի առնել վճռասպրութիւն իւնս զայս :

Սակայն նախ վճռնատարով կիրառութիւն իմ , երկրորդ՝ զքիւրակերոյ վշտակրութիւն՝ որք ՚ի անգոյիւ պարսից օր ըստ օրէ անընդհատ՝ և յաջորդահոսով ալեխաղանօք զըր հանտագալ ՚ի մեղուղեհանգոյն հեղեալ յորդապէս գային , երրորդ՝ զսկսուածի իւն ահաձինս , և զյիմնուածի իւն մտայս իմոց , և զպսակուածի իւն հարկաճոռութիւն եանս իմոյ ընկհեռալ կատարեալ գործառութիւն եանս իմոյ :

Ա յլ յորժամ ստիպեցայ յոմանց պահանջելեաց՝ գրել ինձ զայսոսիկ զամ , որք որպէս զ բաղդն ճշմարտապէս պարտաճանդեալ էին ինձ , ՚ի բաց ի օրէ ածիեցի յանձնէ իմմէ . և շնարհիւ ՚ն քաջալեր եցոյց , և յուսաչ մտեռեայ առնել զայս հառաջութիւն ՚ն , իբր զ բաւական տալով Աղիւսաբարոյ և չքնաղապեղ տղիս Հայկական : Որպէս վի այսու զ բազեալք՝ ժառաջիք զիշատակարք զբ բաւանեա . գիտասջիք ստուգիւ՝ զի և ես այսու դիտաւորութիւ ք յանձնառի գրել զայս մատեան , զի գանեա զդատարկապացուչն՝

(որ է

(որէ մայր ամ մեզաց , խորհրդանոց ամենից չարութեաց , խան-
գարիչ ժողովելոյն , և պայծառացանող Տեառն Աշ Ամենակա-
լին .) քան զէս սնոյցանել , և պատշաճաբար կարգաւորել
կարելի :

Քանզի Քրիստոսի միլեսիային մինչ Տարցին է՝ պէտք
պայ յաշխարհի դժոխարին . տացց է՝ պատգամն և զանխու-
խորհուրդն լռել . զդատարկաբանութիւն բարեաց անցուցանել .
և նախատանաց համբերել :

Իսկ որով հետև կամէ ինձ առնել՝ և յօրինել զայս մա-
տենադրութիւն . որպ ազգաւոր կամիմ բացայայտել նախապէս՝
և տալ ձեզ բաղձալեացս իմոց պայս լինել :

Արդ՝ մինչ կամք մեր առնել ըստիս զվեպս Գարսից
աշխարհիս , զոր՝ ի լուռ ձեռն , ի վայր անդր ձգել ներ-
գործեցան , զորոց երէց եւ ականատես՝ և ականջալուր . վասն որոյ
արժան և ճշմարիտ գիտել՝ և իմանալ նա խնդրարար է՝ զի-
յորոց նախահայրիցն գտան լուսաւորել լոյն՝ ի վերոյ պարսից , և
անաստուածութեան ապա՝ ի վերուստ՝ ի վայր իջանել մինչև՝ ի ժա-
մանակս մեր կարճատուտ քննութեամբ :

Այլ ոչ ապաքէն զգործն՝ և զարհեստ իւնս նոցա ուրոյն
վիպել լոյ . զորոց որք նախքան զմեզ էին՝ դիպեցիկ ասել է և
լաւ ածով գրելոյն . այլ և եւս միայն զանուանս նոցա յիշա-
տակել լոյ , և եւս է արդ եօթ մարդ ինչ էին՝ և զիարս ամանց
լաւ ազատութեան նոցա , այսինքն՝ եւս է յորում ամի , և քանի
ամ թագաւորեցին :

Նոցա արդ՝ յայնմ ինչ արդ եօթ ամենեցունն՝ որք բա-
րեաց ոչ դեռ յաւելին , և ճոխագործ չեն եղին . զի ոչ
գոյ միաբանութիւն՝ ի մէջ իւրաքանչիւր , և պատմագրաց , զի
տիւնա եւս է ուրուրեք հնամաձայնին . ի լաւ իւա , և ի յայլ քա-
զամ խտղնս տարաձայնին :

Քանզի բազումք ի յատուկ նոց վարդապետաց՝ և ի տե՛ր
հարց անտի գրեցին՝ ըստ իւրաքանչիւր դիտման քննութեան ամբ
ի կիր արկեալ՝ վասն ստուգելոյ ամաց անցելոց . սակայն անվա-
խան և տարաշուխիզ հանդիպեցան իսկ մեզանից :

Նախկ՝ եթէ քի վկայէ վասն ոչ գիտելոյ ճշգրտիւ
զան

զանցեալ ժամանակն, զբան Ֆեառն վկայութիւն առնլով որ առաց առ աշակերտան՝ երթէ ոչէ պարտ ձեզ գիտել զժամս՝ և զժամանակս, զոր Հայր եդ յիրում իշխանութեան: Եթէ զայս՝ ոչ միայն վասն հանդերձելոյն ասէ, այլև վասն անցելոյն ժամանակաց:

Սորին աղագաւ Համայն պատմիչք՝ և ժամանակագիրք ոչ կարացին վերագանձն և համեմատ միմեանց հանդիպիլ՝ այլ տարաշաւիղ և անմիաբան գտան ամենեքեան:

Քանզի ըստ Եբսեբեայ ժամանակագրութեանն՝ լինի յադամայ մինչև՝ ի ծնունդ Եհնարարին, եՃԶԺԲ: Եբ ըստ աստրոն՝ եՃօ ԶԵ: Եբ ըստ այլոց, եՃօ ՂԱ: Եբ ըստ եօթանասնից՝ որով մեծն և սքանչելն Եպիփան վարի՝ որում և մեք հետեւիլ սուրբեալ կամիմք՝ քան զերկոսին ոմանց, եՃՂԶՂԸ: իսկ այլք ոմանք յի բն եօթանասնից այսպէս կարծեն, այսինքն՝ եՃճՂԸ. որոց հրաշալին Եպիփան ոչ ընդունի, այլ սկսեալ ա դամայ՝ մինչև՝ ի Քս, ընդ ՂԹ: ամդնէ:

Եբ վերջապէս՝ պայս ինչ և զաս՝ ի յինէն ծանիցէ զձեր խոհեմութիւն: Զի Համայն պատմիչք՝ ոչ միայն Եկեհականացն կողմանց՝ այլև՝ Եբրայեականացն յարեմտից, և լիք խավանացն Հարաւայնոց. ըստ բանի Նճաշունչ Աք գրոյն՝ սկիզբն պետութ՝ ինեբրովթայ առեալ գրեն:

Արդ՝ այս ներբրովթ՝ որ ասի քէլ, սկիզբն թագաւորութեան եդ՝ ի բաբելոն քաղդէացւոց. և՝ ի ժամանակս սը եղև ամբարիշտ խորհուրդ ամբարտակին շինութեան, յերկրին Սենեայր, և՝ ի քաղանէ դաշտին, այսինքն՝ Հիլէ քաղաքի, և՝ ի թուոյն յեօ ջրհեղեղին՝ վեց հարիւրորդի, և վաթսուն երրորդի: Եբ յաւուրս սորա տարատրսհեալ բաժանեցան լեզուք՝ ի բարբառս հք:

Եբ ապա սպանաւ սա՝ ի ձեռս քաջահզօր և բարեբաղդ խոհեմութեան Հսկային Հայկայ նախնւոյն Հայոց. որպէս և ասէ նիկ զլեագին պատմութիւնս սորա՝ գրեալ մեծն և երջանիկ [illegible] Մովսէս խորենացին՝ ի ճառագրութեան իւրում, տե սցես անդ: [illegible] ՚ի պատմութեանցդ՝ և գրեցի ՚ի գիր-նաւակին, որ վասն ակդիս հայոց, ՚ի յեր

երկիրդ՝ պրակն, և՝ի յերկիրդ Հատուածն։

Իսկ Հոպելից վարդապետն մեր Վարդան գրէ՝ի վիպա-
գրութեան իւրում Թէ՝ի քէլայ շինեցաւ զասպահան քաղաք։
Եւ վկնի մահուանն քէլայ՝ յետ քառասնից ամի, ասէ
Միխայէլ պատմիչն ասորւոց՝ շինեցաւ Ասպահան քաղաք՝ի կամ-
քիւրոս Թագաւորէ քաղդէացւոց։ Իսկ յետոյ՝ի զաւակաց քէ-
լայ՝ փախեալ զերբուննիս իւրեանց՝ինչինուէ քաղաք այսորես
տանեաց, այսինքն է՝ մուսուլ։ Եւ մինչև ցՎարդանանապատս
Թագաւորեցին, որ յերեսունեերորդ՝ և ինն երրորդ՝ի քսանից։ Էսդ. ը. 18։
որպէս և ստուգիւ յայտ իսկ՝ի գիրս Արբայեան քերթողահօրն։ Մովսէսի յառաջինն Հատորն։

Եւ յաւուրս Վարդանանապատից՝ գնաց մարգուէն Յօնան
քարոզել՝ինչինուէ. ասա զղջացաւ և դարձաւ առ Տէր սպասաւ-
խարութեամբ։ Բայց յետոյ վարքակէս պերսական մեդացոց,
այսինքն՝ քրդաց՝ սպան զՎարդանանապատ արքայն ասորեստանեաց
օգնութեամբն Պարսից հայոց արքային

Այլ Միխայէլ ասորին ասէ Թէ՝ և տեսեալ Վար-
դանանապատից Թէ յոգւոյ՝ի մարտից, այրեաց կանձն՝ պի մի անկցի ի ծառայ
ի՝ձեռս նոցա։ Եւ արդ՝ վինչէ իցէ՝ ե քարոյ վարքակէս Վար՝ ծրուէ
զԹագաւորութիւնն որդւոյն Նեփրովթայ, և Թագաւորեալ վերս էսդ.
կացոյ և ոստիկան՝ինչինուէ, այսէ՝ մուսուլ. փախեաց զԹա- ը. 20։
գաւորութիւնն՝ի մարս, այսինքն՝ իքրուդս։

Եւ այս վարքակէս՝ Թագաւորեցոյց՝ի բաբելոն՝ի վէ
քաղգէացւոց զբէլասիս ընկերակից իւր, և՝ի վերայ հայոց՝ ընդ
Պարոյր ազգակից իւր յորդւոց և՝ի տոհմէ Հայկայ։ Արդ՝ և
յետ ամաւորաց Թագաւորէ՝ինչինուէ՝ի վերայ Ասորեստանեայց
փուայ. յորմէ սերեցան Թագաւորք փալասար, Սադմանասար,
Սենեքարիմ, և Ասորդան, զորոց Անուանքն յիշեն իսկ՝ի
Սուրբ գիրս։

Յետ որոց՝ յաւուրս Իզեկիայ Արքայի Հրէաստանի,
Մարովդակ բալադան արքայն բաբելոնի (որոյ անունն յիշի՝ի
ՅԱծաշունչ գիրս՝ Ջ. Թագաւորաց, ե, գլուխն) սպան զԱսոր-
դան, և խապառ եբարձ զԹագաւորութիւնն Ասորեստանեայց՝ի
նինուէէ։ Եւ ինքն մարովդակ բալադան միայն ի չխեաց քաղդէ-

աջմոց՝ և ասաբե ստանեաց . և յորմէ իսկ ան բնեցան Ասուերս , Նաքուբոնոսար , Նաքուգոդոնոսոր , և Բաղդասար , զոր սպան Դարեհ արշաւբեան ՚ի գաւակէ մարդոց՝ և ինքն թագաւորեաց :

Եւ Դարեհ արշաւբեան իբրև տմն երիս թագաւորեաց , հասեալ նմա վաղճան մահու մեռանի :

Եւ ապա կիւրոս արքայ Պարսից՝ յինքն դրաճեաց զը պետութիւն բաբելացւոց , և տասն ստանեցեալ . և թագաւո րեաց ՚ի վերայ նոցա : Իսկ ապա ՚ի ձեռն Տիդոնայ արքայի հայոց սպանանէ զԱժդահակ թագաւորն մարաց . այսինքն՝ որ ՚ի մեր բարբառ վիշապ թագաւորն , յորմէ և յոյժ ճոխաբար վիպէ ցան բան : 24 : զի կալէ խորենացին :

Եւ Կառ կիւրոս Պարսից զթագաւորութիւն նորա , և այսպէս միահեծան իշխանութեամբ միապետեաց կիւրոս ՚ի վերայ չորից թագաւորութեանցն , այսինքն՝ Պարսից , Մարաց , Ասո րեստանեաց , և Քաղդէացւոց :

Արդ՝ սա նախ լեալ ասեն համակ պատմիչք , և ժա մանակագիրք՝ նախնսկիզբն պարսից թագաւորաց , որ հաս տատեաց զգահ թագաւորութեան ՚ի պարս , և հրամայեաց տ հրէից ելանել ՚ի գերութենէ՝ և շինել զտաճարն Տեառն յե րուսաղէմ : Զորմէ գրէ մարգարէն Եսայի ՚ի 45 : : Ասելով ասէ Տէր ցօծեալն իւր ցկիւրոս , զորոյ կալայ զաջոյ ձեռանէ նո հնազանդեցուցանել առաջի նորա զազգս , և զքաղաքութիւն զաւրաց խարտակեցից . բացից առաջի նորա զդրունս , և քա ղաքք մի փակեսցին : և այլն : Եւ դարձեալ ասէ Տէր Աճ սոյն մարգարէին ՚ի 47 : 6 : ես բարկացայ ժողովրդեանս նոցա և մատնեցի զը նոսա ՚ի ձեռս քոյ , և դու ոչ արարեր ՚ի վերայ նոցա ողորմութիւն : զայս ասէ առ քաբելացիս՝ որք գերեցոյն ոչ ողորմէին :

Աստի և ՚ինոյն գլխոջն՝ ես ասէ մատնեցից զձեզ պարսից , որք ոչ խնայիցեն ծերոց , մանկանց , կուսանաց , և պառ կաց և յեղի :

Արդ՝ Ադամայ մինչև ՚ի ջրհեղեղն եղեն ամք տասք : Եւ ՚ի ջրհեղեղէն մինչև ցներբրովթ , և մինչև ց բաժանիլն լե զուաց առ աշտարակաշինութեանն . եղեն ամք , ՃՂ 0 : Իսկ ՚ինեբ րովթէ մինչև ՚ի մահն Բաղդասարայ արքայի որդւոյ նաբուգոդ

տո

տոնոսորայ որ սպան զսա դարեհ արշաւբեան ի զօճակէ մնրաց, և խոստաւ եթարթ զԹագաւորութիւն քաղդէացւոց, գտանին սմք, ՃՕ։ Երբ ի Դարեհէ արշաւբեան մինչև ի Թագաւորին կիւրոսի. լինին սմք, Ջ։

ԵՒրդ՝ ամանիկ ամենեցունց սոցա Թուական ժամանակաց ի յԱդամայ՝ մինչև ց Թագաւորին կիւրոսի քաւձաձեալ ժողվին ի մի գումարս, ՌՂԵՕ։ ամն։ Յորմէ և մեք սկսեալ՝ հասցուք դնել զայ ընդ եր, և զԹուականս ժամանակաց, եթե լոյ ի վայր անդր հասցուք՝ մինչև ց ժամանակս մեր։

ԵՒրդ՝ Թէպէտ զբազումք յոգն խուժանայ՝ որ զմեօք է յար պարսրեալ, ոչ տան ինձ Թոյլ փոյթ ընդ փոյթ եղե րել զառաջադրեալ կիր առումիս իմ։ Իսկ սակայն եթէ ձր կամեսցի՝ ընդհիւ որոյ խորհուակեցից զշղթայս հեղգուԹեան, և արտաքսեալ արձակեցից զառուեսն բիւրոցք խուժանացս և ընդ մէջ անցեալ՝ կատարեցից զգործս իմ, զի ան ամօԹ գտցուք առաջի Տեառն Աց, և ձեր իսկ գլխովինս և այլն։

Ց-

Ցաղագս ի՛նչ ոչ ամենայն արդեօք արուեստ ընդունուին ի վերայ
պարսից, մինչև ցքանակոչելոցն ի մանկտնաց. և ի՛նչ ոչ ամենայն
գերեցան, և սկիզբն քաղճոյն ազգ պարսից:

Գլուխ երկրորդ, Բ

Ամառօտ տեսութեամբ յոյժ ճահիճ մեզ և վայելուչ՝ նա-
խապէս գիտել և ծանիլ ի՛ւ՝ արդեօք ջրեան քաժա-
նել և տրոհեալ սպգք ի ազատօրք՝ միապետելք
սեպհականեցին զկալուածս պարսից, մինչև ցժամանակս բռնա-
կալութեան իսմայէլեանն տհմին, և յայլոյն: Եւ ի էպէտ յոյժ
համարձակապէս յայտնի իսկ արդեօք՝ ի ճառագրութեանց սեց
հարցն մերոց յառաջնոց, և՝ ի հնագոյն ժամանակագրաց. ոչ ինչ
արդարապէս՝ և ի տարց իրիք ինչ է ընկեցուածեան, կարեմ
գտանել զոհ ճշմարտութեանն ուղղաբար: Սակայն կամ լով ես
ըղձակերտ տեղեկանօք գիտել և համառօտել նա իսկ՝ ի գրոց և՝ ի
մատենից պարսից զորս ձեռն ի ցեղս ի ազատօրոց նոցա:

Ոչ ստի չորս տուն գիտացն պարսից՝ տուն՝ ի որոյ ցուցին
հանել զըղձակերտութեան տեղեկանս իմ. և ստէպ հաւատչանօք
խնդրեցի յորոյ ցուցանել ինձ զբազմալեզն մեռացս իմոց: Եւ ըստ
այնմ զոր խնդրէի՝ քերին առաջի իմ զմեծ մատեան մի կարի
ի ազարթի, որ իբր ըստ գիտման և ըստ կարծեաց մեռաց նոցա՝
էր սահեր ճշմարտաճառ վիպագրութեան որոց նախնեաց. և
առաջ զբուցատրութիւն յառաջնոց:

Աւդ՝ զի արդեօք երկարագրեալ ասացից, յորժամ առ
ընդհեր իմ ընդհերեցան ըստ մեծագոյն մասին՝ զոյս մատեան,
գրեթէ՝ սքանչացեալ զարմացայ վասն կուրութեան տգիտին
պարսից, ի՛ե հիմարդեօք այսպիսի սպգք խորամանկք (որոց ան-
դէտ՝ ի՛ոչի ի՛ե ոչ գտանիցի խորամանկք ընդ ա՛մ սին վա.)
հաճատան այսպիսի շաղփադի և շամբուշ առասպելական վրայից
Այլ գիտելի՛ զի յաճէտ խորամանկութիւն՝ առաջ-
ծածկեալ աղօտացոյց զլոյս խոհեմութեան նոցա, որպէս և ք-
քեմն առ իմաստասեաց իսրայէլացիս քնաբորեցաւ. որպէս զի ոչ
կարացին տեսանել և հաճատալ զճշմարտութիւն, որպէս և նք:

Որով

Ոլով և հաճատեաւ ծանեայ զստապաճոյճ առաքել
քաւանութիւնս պարսից, զանազի քրիստոնէից ի յայն
մատեան՝ էին շաղակրատուսպեք, ստոյգ և յոպաբան քա-
ջազանք։ Եւ թէպետ ուր ուրեմն երևեր մուսամբ ինչ քան ճշ-
մարտութեան, այլ վարկեալ թէ՝ առաւել լսութիւն ստու-
թեանն՝ սուտեալ կարծանէր, և իբր նսեմացեալ անհետ
կործանէր զնշմարանք դոյզն ինչ ստուգութեան քանիցն։

Եւ վերջապէս՝ ի ողոքով ի բայց զյաճախութիւնս քա-
նիցն, թ արձ իմիք երկարութեան առցես ալ. զչարն ցեղ ի ա-
գաւորութիւնս և զմիտս տութիւնս արուշէին, մինչև ցիմանալ
լեան տկնին։ Ցորոց Աւազինն՝ գադ իւնե անց զգն կոչէին.
Երկրորդն՝ քիհունե անց. Երրորդն՝ աշքանե ան. Իսկ Չորրորդն
ատանե անց ազգ ասէին։

Եւ իբրև վեռանան անձինք և թագաւորք քաժանէին
զգեղ Դադիւնե անց, և ասէին՝ ձեզ
ամ տիրեցին՝ ի վերոյ պարսից, մինչև՝ ի ժամանակս քե հռունե անց։
Եւ՝ ի միջի յորոց՝ լմ ագաւոր անվկշէին՝ զոակ լթ ազգ, որոյ մանկ
անուն տային աժդահակ. ասէին լթ տա միայն ա. ամ լթ ազա-
Ծարեաց։ Ով մեծի և անբնութեան ի յիմարութեանն Ադամ նա-
խաստեղծն ոչ ի կոյս մնաց կենդանի անդր, քան զՏապար ան-
վայ վայն ասեն լթ՝ Տապար ամ լթ ազաւորեաց։ Ամրէ՝ ոչ անգա-
քէն զարմանալ և հիանալ արժանէ՝ ի վերոյ ազգին պարսից.
քանզի ե լթ ասեմք՝ քանն Ադ՝ ի յերկնից՝ ի հօրէ ելեալ մար-
մին զգեցաւ՝ ի Սուրբ և անարատ կուսէն Մարիամայ. և վասն
փրկութեան ազգի մարդկան՝ կրտսալեաց զՔրիստոսաբեր տնօ-
րինութիւնս իւր, ոչ հաճատան այլ և ծաղր առնեն, վասն
որոյ յորժամ լսեն լթ Ադ մարմնով խաչեցաւ, և մեռաւ և
մեր։ Ասայ վկութիւ և յոյժ ըշտապ հաճատան՝ այսպիսի ազգա-
տոհմ առասպել իրազութեանց. ոչ ապաքէն լոյ արժանէ ի
վերոյ սոցա, և ես լսելով ասեմ վասն ասուածութեանց ասցա որոց
կատարածն չէ ինչ։

ղաբթիան ՚ի կատարած կիր առաքեալսն իմոյ , զոր ինչ հանի ա
նուանք ՚ի մատենէ պարսից ՚ պատ և որիշ դնե լոցա ՚ անդէն ՚ի
դաշտի քարտենի ։ վի թ ե ր ս որով լնլպան և դուք ակահ լի
ջիք յաքեալքանաքթեանց նոցա ։

Կայ պայս ևս գիտացիր իսկ ձվ խոհական դու , վի ՚ի
մէջ պարսից (որպէս քաջայայտ իսկէ ամենեցուն) ոչ գտանին
գանե ա ե լու պատմիչք և ժամանակագրիք գործոց իրաց , որք
համաքարտակ միաբանց գրեսցեն ՚ և պատասխանեսցեն ՚ և համաձայն մի
միանց գտանիցեն ։ Քանզի ես ստուգապէս փորձ առի յորմէ շր
ջելով և գնալով ՚ի դրունս յոգուննց գիտնոց պարսից ։ և ոյս
նեաք ընտեցի վճռագրութիւնս սրոց ։ և գրեթէ ՚ յոյժ սա
կաւ , և կամ թէ քնաւ իսպառ ոչ կարացի նոյնանման և համե
մատ միաբանց գտանել ։

Եւ վկնի Դաղիոսնեանց ՚ ասեն թէ սերականեցին ըզ
կալըճածս պարսից աշխարհի , Քէհնուեանք , որք էին անձինք իննն
և տասեաց զտէրութիւնս նոցա , Շկէ ։ սմն ։ Իսկ իննն երորդ
թագաւորն դարայք , այսինքն է ՚ դարեհ կոդմոս ։ գրեալէր թէ ՚
առ որով եկն ընդանդալ էքն Փիլղուս ՚ի Ասիայ , և ապան զդա
րայ և անքն միապետաց վմերացին այս ։

Ընտէն երևի նշմարանք իմն ստուգութեան , բայց ա
ռաջս լութիւն ստուգեանն ՚ որպէս կանխագոյն իսկ ասացաք
ծածկէ զճշմարտութիւնն ։

Ապա Քէհնուեանց ՚ ասեն տիրել Աշքանեանք ։
յորոց քսան և մի անձինք գրեալ էին , և զժամանակ ի ազատ
րութեանս որոց ՚ ենէր ։ Իսկ զկնի առեն ի ՚ տիրեցին Այսա
նեանք ։ որոց երեսուն և մի անձինք դրէին , և զժամանակս միա
պետութեան նոցա ՚ Շէօ ։ սմն ։

Արդ ՚ աստանօր ժամ մեզ գրել զտոհոյն , որ ինչ ՚ի
սրբազնոյից հարցն վերոյ նախնեաց , և ՚ի Աճաշունէ Ար գրոց
հաստատութիւնք իսկն վկայութեամբք ։ ի ոչխար ՚ի բայ անհաստա
գրութիւն պարսից ։

Քանզի ըստ քանի Աճաշունէ սուրբ գրոյն ։ նախ նե ր
րովթեանք տիրեցին կողմանցս ասիացոց միանգամայն և սահմանացս
պարսից ։ որպէս և ՚ինաւկին պրակոչն լնտպէս ծանուցաք , և
հա

հաճանականագոյն կարծեօք հաճաստեաճ բացատրեցաք ։

Արդ՝ եւթէ նեքրովթեանք, և եւթէ ընդ որոց և այլ տիրեցին մինչև ցկիւրոս՝ իբր ամս ՌՀ ։ Յետ որոյ գրաւեցին զերկիրս պարսից, և զկողմանս սահացւոց կիւրոսեանք, որք բուռ պարսից քինհանեանք, սոքա են անձինք ըստ հաճանական կարծեաց երկոտասան, և տևեաց զժամանակս սէրուէթեան որոց՝ իբր, ՇՀ. ամս, և չորս ամիս ։ Իճ ապա երկոտասան երրորդ թագաւորն դարեհ կոդմոս՝ սպանաճ՛ի ձեռն մեծին Աղէքսանդրի մակեդնացւոյ՝ որդւոյ փիլիպոսի ։

Զկնի որոց սեպհականեցին զպարսս և զասիայ Աբշակունիք, որք ըստ պարսից բարբառոյն՝ կոչեցան աշքանեանք որք զկնի միմեանց չորեքտասան անձինք իմ ազաճ որեցին, և լինի ամենեցունց ասցա իմ ոճական ժամանակաց, ՆղՀ ։ ամն ։

Իճ չորեքտասան երրորդ ալքոն արտաճան՝ սպանեալ եղև՛ի յարտաշիրէ որդւոյ սասանայ ։ Իճ ապա Պատանեանք տիրեցին զկետ միմեանց քան զինն անձինք ։ և քան զինն երրորդ արքայն յազկերտ՝ սատակի՛ի յառաջնե երրորդ Օմարայ երրորդ թագաւորէն հագարացւոց, որ՛ի մահմետէ էր սկսեալ ։

Իճ յայնմ հետէ բարձեալ կործանեալ ազէրի զգահ, և զթագաւորութիւն պարսից, որոց եղև թիճ իշխանութեան՝ ամք, ՇՀՀ ։ 396 ։

Յետ այսորիկ տիրեցին պարսից՝ հագարացիք ։ որք էին դեռիճ և մոռամբ մահմետականք ։ Հայց ըստ Ղևոնդեայ սրբ գրե՛ի պատմութեան իւրում լիճ՝ տևեաց զժամանակ սասանեանց թագաւորութեան՝ ՇՀ ։ ամն ։ Իսկ ըստ այլոց ոմանց՝ գրե լիճ՛ի վերայ էանց ցիշեալն սասանայ, ՆՃԸ ։ ամն ։

Այլ մեք ըստ մերում հետազօտութեան՝ այնէ հաճաստին, ըստ որում և կանխաճ եդաք, քանզի կարի յետխաղաղ որնմանէ գտեցաք՛ի բազում ճառագրութիւնս, որպէս և գրեալ զհշգրիտն, ըստ այնմ և եփաք ։

Արդ՝ գիտացեալ մեր կարճ՛ի կարճոյ և հակիրճիւ զայսոսիկ ։ քեր ուրեմն ասասնաւր զի տեսցուք յիճ՝ ազգ պարսից արդեօք յումէ շառաւիղեցան, և ակաղձեալ լցին զաշխարհս քնա-

բնակուԹեան պարսից աշխարհին ։

Յայնմի իսկ ամենեցուն՝ ոչ պզտս պարսից ՝ի յԵլմայ յորդւոցն սեմայ՝ սերեալք Ծագեցան, և ոչ են սոքա ՝ի տոհմէ իսմայէլեան ՝ի հագարայ աղախնոյն Աբրհամու՝ որպէս ոմանք կարծեն ։ և ոչ ՝ի զաճակտնն Յաբեթի այ յաւանջացեալք, այլ ՝ի Ելմայ որդւոցն և ՝ի յԵլմայ ։ Նոքին իրի և երբեմն ազգ պարսից, կոչեն ՝ի Մովրք գիրս հատորակապէս առեալ եղիմացիք, որպէս յայտէ ՝ի գիրս գործոց առաքելոց, և ՝ի յայլ տեղիս, յուդիթ, ։ ։ և եսայի, ։ ։ Բայց յատկապէս առեալ՝ է անուն գաճառի, որէ ՝ի պարսից աշխարհին, որոյ անուամբ կոչի և գլխաւոր քաղաքն, որ ՝ի հնումն էր արքայանիստ, զոր կամէր աճապարանաւ արքայն Անտիոքոս ։ ըստ այնմ որ ՝ի ։ մակ ։ ։ որոյ քննակիչք կոչին եղիմացիք ։ էր սա առ դեռոմէ հռովմանոյ, և վկնի անցեալոց ժամանակաց աւերեցաւ ։ այլ հուպ ՝ի նոյն տեղին շինեցաւ փոխանակ նորա այլ քաղաք, որ այժմ ՝ի նպատակ Հիբազ առ ձայնի ։

Արդ ՝ զայս քաղեցաք, յորմէ ՝ի վեր անդր քննատրեցաք, որովհետև ազգ յունաց պէրսէ պօլիս կոչեին, այրեցաւ ՝ի մեծին Աղէքսանդրէ մակեդոնացւոյ, վասն միոյ կնոջ պոռնկի անդ փախուցեալոյ, քայց յետոյ առ ամօթ ոչ շքեղացաւ վերստին ։

Այսքան բաւական համարեցաք վասն ներկայ ազգիս պարսից ընդհանրապէս և ըստ խոստման մերոյ՝ զոր վճռակորէն փութով ցաճախ տպագրելոցն ՝ի հետևեալ

Ազգարարողն

Ի՛ն առաք կասէն պատասխան ժամ չգնաց յերի գնաց շուտն
ոտն կծէց , այժմ իմ քանայ բազում ժամանակէր որ
յառաջ տասցէ լամ ցանկամանի ապդարարուն քան գրել
չէր յաջողման յերի պրեցի մին տարաբախտութիւն հանդիպեցայ
եւպէս որ ջրօրհնէք տասծոտն դնացի բարեկամիս Շնորհաճո
րել տեսի նատած սպդարարէր կարդման և ինձ տեսանելէն
գլուխն կոտ գձէց ոչխէրն խառնած և կարծեմ թէ էնպես հան
դիպածոր օր չլինէր կարե լէր յերկարիլ ինձ վերայ բարկանէր
ինչ և իցէ գնացի իւր ջրօրհնէնքն շնորհաճարեցի որոյ վրխարէն
ասաց շնորհակալամ , նստայ իբրև խնդ ամառ ժամանակ լուռ
նստած , յետոյ հարցուց թէ ես սպդարար կարդացեալ տասցի
չեմ , իւր ձեռնի տպդարարն դէպ ինձ մեկնեց իմ անխամ գրած
տեղն քաց , և տասց կարդամ ինքն լսի , որով հետև ինձ թվաց
որ ինձանից փոքր ինչ վերաձորեալէր իսկոյն իմացայ որ էս գրա
ծիս կողմանէ կվնասի և թէ էև կամե ցույց ինձ նեմ չմտանալ դնել և
կարդալ ապա սրտիս յուսի տալն ե րեսիս պոյնքի պակասութիւն
և վարժ կարդալ (վասն որ իմ գրածնէր սպա սյլոց գրած շատ
նեղութիւն կըկարդամ) յայտնի վկայեցին էն որ ես կամենամի
պաղել յեռ խնասնել չէս էն տեղն որ պրածայ , հանդիմ եմ է
ժամանակ ունենամ տես վերսկսցուցանն որ սրբագրեն և գրոց
ետզետէ գրեն ,, քարեկամն սպդարարն յետ ուղեց տես լոյ քա
վականայել մի կարդալ և իսկոյն սկսէց ասել ,, մի թէ պարոն Ա
,, ես չհամանձնեմ սպդարար տալոյն կամ մի թէ չես գիտակ որ
,, եսել կարողամ գրել կարծեմ յաճել հասիղ քան թէ քեզ
,, սպա ինչ էր պատճառն որ դու իմ տուելի իշնն տարար էսպես
,, հռչակեցիր որ թէ և մին խել ք գործատածել որ անուն չես
,, յիշատակել և որ կարծեմ ոչ ով չի իմանալեց թէ եսամ այլ
,, արարած դ խոհեմուելի իշնից դ ուսայ , իմ բոլոր քեզ յառաջէն

քեզ

,, քեզ խորհուրդ տամ մի թէ էս գիրքն ես կարդալով չի վերա-
,, ծուիլէ այլ մտածելով էն խոհեմ պարսիցու առակին որ կա-
,, սեն չուզաթի աքլահոն խոտուշի որէ փչախօսից պատասխանէ
,, լուսնթիւն , իմ բարկութիւն ծիծաղէ փոխարկում որ միշտ
,, ենպէս բաներում էս քնութիւն բանսացանոն հանգիստ կլինէ
,, և առողջ , վերջապէս շատ սխրեցայ քոյ կարճամտութիւն ես ան վէ
,, որ կամեմանաս սխին դէմ սխտոր ասել , ապա քեզ ասեմ որ
,, էտ խոհեմութիւն չի , թէ և քոյ սրտրածն յայնելի իքրև
,, տգիտութիւն քանի թէ վրէժ խնդրութիւն վասն որ ասա-
,, ցելոս վերջումն թէ քան չես խոսակցել , այլ յուսամ այս-
,, ուչետ համեստ հանդկաս . հատկապէս էն տեղում որ ունայնայ
,, և թէ ինձ կլսես եթէ քոյ խօրն և անիծեն էն քանութն որ
,, դու արժանաւոր չես և ասողն տպէտայ լռես միշտ խաղաղ կլի-
,, նես :

Էս խօսակցութիւն ենութն ես ամօթ խոծութիւնիցս քրտն-
էլի էլ ոչինչ չկարողացայ պատասխանել թէ ոչ նե յողութիւն
խնդրել և մեզա պոչել որ խոստացած ըստ ի վեր իւր քնութիւ
բարկանալեց չի ինձ վերայ , այլ որով հետև վասն իւր խօսքն հա-
չակել համարէր սխրութիւնն տարկաւոր համարեցի իմ խոս
տովանութիւն էլ հաչակեմ և յուսամ այս խոստովանութիւս
նորայ բարեկամութիւն կրկին հաստատեմ :

Էիանալի մեկնութիւն էր արարին իմ ԱՐԱՔ ձեռնագրութ
վերայ Աբգարայ մինչ Աբեսիկ և Հագարատունէ մինչև Ախլնար
որ ոչ մինն գլխատ չէր այժմ տեսանեմ ինչ պէս կվերկնեն պ-ութլովա
Հյուսմանոյ փոքր ծառայ

Մադրասում . . } Ձ Լ Ճ
ովգան 15 թիւն փոքր 1179 : }

Կարդ ինալ Դէլէտին խնդրեաց ՚ի ԱՀՆՋԷՐԷ տալ նմա ղդիտաճօրութիւն իւր ՚ի վերայ ոտանաորայ , վասն զի տէ այնքան ոտանաճօրք գրեալ մնասա յանեն ինձ ամ ուճուր ՝ վի իմ ուճի ինձ երևիմ նոցա իբրև դատաճօր բանին ։ Ա՛ու որ պատասխանել սաց , դ ժուա ,, րինէ իմ արց կորուսանել լոյ ժամնամակ քաղցմն տալ սրքուիմ ,, քոյ զնոխտապէ տական մասունք ոտանաճօրի , բայց խորհրդա ,, տրեմ քեզ հաստատակապէս ընիմ եունուլ մի և կամ երկու էջս ,, յոյնցանէ ՝ և ապա ասել , Տէ՛ր ողորմի՝ Տէր պաշտէ ՝ և Ոչ ,, վէն պահանաճոր , և ինձատն և ինն ՚ի հարիւրոց , լեր հաճատակ վի ,, ճշմարիտ ես լինել լոց ,, Խոստովանեմ լավ իմ վայ , յուսամ վի մի համարեսցին զնա հաստատակութիւն իւնքն իբրև զոյն գրելով այլոյ խրիք յոնկամ , (վի և իմ է ապագաս իսկր ՝ վե րջադասե լոցէ պա նուն իմ ,) այլ միայն ակնուհիմ , վի համարեսցեն վնս իբրև նա խանձատ ՝ և աշխատասէր ՝ որ նախանձե լով նոցա որք գիտեն և աչ առնեն ՝ աշխատիմ ապրտութիւն ես ամքս , վի իմ է կարելի իսկ կամ յարդարե լ ՝ և կամ ՚ի բարկութիւն շարժե լ , նոյն գիտնոցն ՝ որք առանց երկբայութիւն ճատեղցեն զոյս իբրև նոց անաղ և անե վ , և որք (եւ իմ է իրաճի ունիցի զայս նե գործութիւն շարժե լոյ զնոսա ՚ի բարկութիւն) կարգալոցեն ՚ի վե րայ իմ ՚ի վեր խոր հրդատութիւն ԱՐՆՋԷՐԻ , իբրև վճիռ համարձակութիւն ան իմց , թ արց երկայնամիտ լինել լոյ զի այն յոզագս ՈՏԱՆԱՒՈ ՐԱՁՆ , և աչ վասն խաղատարար գործոց յոյսպիսե ան , որ և յուսամ խոստովանութիւն իմ վլոյս , քարե խօս լեցի ինձ ՚ի դա տողութիւն ան յոյնմ , թէ և ամ խահե մից հաճատամ թ ուճի լոյ զի աշխատիմ առ ՚ի գիտե լ և ուսանիլ , զոր առ ՚ի օգնական լի նե լոյ ինձ ՝ և ուսուցանե լոյ ամ յանկացողաց ուսմանց , ձե ռնա մուխ լինիլ հարկէ ՚ի վե րայ նոցա , որք եթէ կամիցին կարդա ան ՝ և որք զանցառնլով , մե զանչին մեծաւոէս ՝ և որք նոյն պանց

առու

առաքեալքն՝ ըստ հանապարհաց անհատանալ առաքելին, տեղի տան ինձանման տգիտաց երևիլ յայնմ դաշտի՝ ուր եղէ տեսանիցեմ յետնեալ զօրաժողովս մի յայնմ կրօնէ՝ կարելի ես պանձն իմ դատապարտիցեմ։

Վերջապէս, քեզ, որ երևիս հաճոյանալ ի ծառայութենէ իմմէ, ոչ այլ ինչ ունիմ ասել մատուցանել քով զայս հինգ երկրորդ ընծայն իմ առ դատարկին. քոյ և նշան ուրախակցութեան իմոյ. քեզ, քանզի էր տալ զհրաժարական ողջոյնն իմ աստէն, և խոնարհաբար խնդրել ի ողութիւն տալոյ առատ վարձանն ձեռնարկութեան իմոյ, քանզի այնքան յուսահատեցայ յընթացս այս վերջնոյս՝ զոր պարտաճարեցայ ուխտադիր լինել ոչ և ձեռնարկել երբէք, վասն զի ոչ ի միայն սեփական տպիտութեան մտացս՝ և առատիկ նախատինս բազմից օրատակաւ առնէր զիս՝ և արգելոյր զարդարելոյ սովորական քաղցրութեանց իմ և տաք, այլ և հաճախապէս այցելութիւնք ոմանց դատարկակեցից և ժամանակ վատնօղաց (որոց առասյն առ դատարկին քոյ խրատել) վշտապէս հարկապրեր զծէնն քաղցրական, նոյա անհարկ ,,զէնջ հրամայէր,, հարցանել ընդ, Տանդերձ երկայն տատակալի խոչակցութեան և զնոյն դիր լինել, և պատասխանել համբերութեամբ, որ եղև պատճառ կրկին մնալոյ՝ զոր ինչ քաղցր մատուցանելի եաքն գտի, և այսպէս հաճատոյ՝ զի ոչ կարացի դրել զերկուս առօք միանգամայն՝ (թէ ողորմ և միշտ զհարկապահանջութեան դարձոյ մերոյ, յորմէ չէ արժան արանձնել) վերջապէս, յուսամ խոստովանել քով իմ զայս, նեթ տեսանեն ընդ երջոյգքն զանհամութեանց գրեցեալս. (թէ և հաճատամ զի միաբանեալքն ընդ իս յաղագս պատճառականութեան դիտաւորութեանն) և մի ըստ տպորութեան բերեալց անգոհանայեն ինձ, որոյ վասն թէ և տրտմիմ մեծապէս՝ այլ ես վերատին հանգուցանեմ զվիտ իմ երկայնամիտ լինել քովք, զի ոչ էթէ ընդհանրով և դատ քով ասեն գոչ եղէոյ՝ այլ շնջեցուցանեմ քով զթուղթն միայնոյ յաչս քոյս, խիստ ի քաց պարկանեն, և վճռատետին ըստ իրաւանցն զոր լուան, այսինքն, ոչ դիտել քով զինչ ինչ՝ և ոչ իմանալով զդիտաւորութեան ընդ որոց մերձ լեալ գտայն, և այսպէս լեզուիմ հաճատալ, զի զոս զայն ընդհանուր զոր ես գրեմ՝ և ես զայնոյ իմանամ զոր գրեգ ուղ-

խոս-

խոտասիրեա , ուրեմն անհարմարէ մեզ , որով հետև ճանապհովք միմեանց , յաճելորդապէս նե րողութիւն խնդրել , և ցուցա նել սրձանագրութեամբ , զոր տկարութիւն ի մեզ՝ որ ոչ ի քէնէ հնար սպեզանի , և ոչ յինէն ոեղ , այլ թողացուք և տա ցուք անտրդիւն աշխատասիրութիւն մեր (զոր յուսամ չունի ինչ վնաս) ի դատողութեան խոհեմ ազգասէնեայդ , որպէս վէ նոքա անկողմնակալութեամբ դատելով արդ իւնաւորեացեն մեզ, համարելով քե զ աշխատող բանասէր և ինձ

Արքութիւ քոյ միշտ
խոնարհ
ի մադրաս . . . . . }
օվգան 30 : 1795 : }

Ո Ի Ր Ա Խ Ա Կ Ի Ց :

Ա յր մի ապդարար ծե ր և խոնջ կան ,
սրդարեալ վարուք առաքինա կան ,
ըստ քանի Դաւթի ի երկիւղած առ տեր :
և ծե րութի իւն իւր ախտի ար վար էր :

Կին իւր համեմատ արդկե շտ և մա քուր ,
որ վախճարէր և վախճար իւր ,
նա և ընտանիք սոյնպ միա բան :
դոհունակ բազդ է միմեանց պատշաճ պան :

Որդիք և դստե րք ըստ հարատա տից ,
ուսեալք յեռանալ մոլութե անց տից ;
միամիտ բարուք անմեղ մանկու թե ամբ
օրհնութե ամբ բազմոյ կոյին ողջութե ամբ :

Ուստե րք չորեսին և դստե րք ե րիս ,
որ չունի աշխարհ դե րապան քա րիս ;
զարգացեալք սիրով և ամենիւ ուս մամբ ,
առ աղաւոսըն քաղցր մեծաց խոնարհմամբ :

Զայս ե րջանկութե ամբ որ անզուգա կան ,
պարծանք ծընողաց խընամք տիրա կան ;
դաշտաւի միւսմ սահմանի հայ ոց :
քընակեալ հովտէդր ընտանեաց իւր

Աստուածածք ասցա կարի քընա կան ,
այգիք պեղեցիկ ծառք պտղընա կան ,
ինքեանք հնձէին գոհ և բաշա կան .
և վայե լէին միաբանա կան :

Ոչ ձկընկուլա հնորհաց այլ ոց ,
որպես ըլտպայք ոլք չեն հագի լոյ ,
այլ պանդրադարձն քովըմ տընան կայ .
ընաբին սրքայ ըզպիտոյս հայր կայ :

Ոչ նախանձէին մեծուլթեան կե նայ ,
և ոչ ցանկային փառայ իշխա նայ ,
վիճակէ իւրեանց քաշականա ցեսալ .
կային միխիթար ասա առանձնա ցեսալ :

Մուսայ անդէն ասել և պոյս քան ,
զի էր այրըս այս որդի մեծա տան ,
ուսեալ պամենայն ըստ կազի դըպ լոյ ,
ծանօլժ յաշխարհի և հմուտ դը լոյ :

Անհանդ որսուլթեան ունելով ըզ փորձ ,
և ունայն վարկեալ քաղաքական դորձ .
ընտրեաց իւր հանգիստ պոյս առանձնուլթի :
ուր միայն գործէ ոք պարդ որս լթիւն :

Ոչ լթէ խօլժամիտ իբրև պեզա կան ,
այլ ներքախորհուրդ և ամլուծա կան ,
հայր բընակազց յայնմ գաշա ռի .
և դաստիարակ անդ ամենայ նի :

Պատուճեցեալ մեծաճ 'ի պեզակա նայ ,
ոլք ծառայէին սակըս պարծա նայ ,
զոր 'ի փոխարէն սիրելոյ նո ցին ,
պանձինըս իւրեանց ծառայ մատու ցին ,

Սիրէին սըմոյ հատկապէս սի րոյ ,
և սա խընամէր նոցա հանճա րոյ ,
պանպանուլթիւն լթէ պատահի ցէր ,
հընազանդէին զոր սա դասի ցէր :

'ի յերեկոյեան ամենայն աճ ոտք ,
գեղականացըն կոչէր 'ի տուն իւր ,
նստեալ հայրապետ նոցա քարտ պէր ,
լինիլ միշտ մաքուր և աշխատ ակր :

խնամարկ մի խրճիթ մերձ մոտիս լե րան ,
ընտանեացըս այս էր ըզնակա րան ,
շրջապատեցեալ տղաբերքք և ամն կոք ,
ծաղկեալ մշտապէս իւրեանց վաստա կոք :

Այրն պատրաստ ուստ ուստե րոց ,
և գեղականաց նոցա ընկե րոց ,
ժողովեալ նոցա 'ի նեղլքս ծո ուոց ,
վարժեցուցանէր զպրութիւն գը րոց :

Ինքնին հետևէր նոցոյ քարե պէս ,
հայրապետ սիրով յոյժ զալտրա պէս ,
արհեստ պիտանի և աղատա կան ,
սերմանէր 'ի միտ նոցա մանկա կան ,

կինըն զբաղեալ 'ի տնօրէն ընտա նեաց ,
խնամէր տուն իւր և գեղակա նաց ,
կրթէր զտեր րոց ողջուն գաճա ռի ,
արհեստ 'ի գործն և ուստ քա րի :

Տեսանել էր յայս քնարկու թեան ,
ամենայն հոգիք 'ի կարգադրու լեան ,
մինչ գրիչ է և անատուիք նո յին ,
'ի մարգադետնի կարգաւ արա ծին :

Եւ արդ վերջապէս տղոյ միայ նակ ,
էին յաշխարհի քարի օրի նակ ,
երջանկագոնեղ և գեր մի թար ,
ըստ հարկըս իւրեանց տանէին կալ տար :

Ախտին կանուխ գայր ընդ հանրա կան ,
'ի յաշուր տունից և հանդիսա կան ,
կոչէր ստիպմամբ 'ի ճաշ և յընթ րիս ,
արանց և կանանց ողջուն գաճա ռիս :

Ի՛ չէր ինչ պիտոյ կոչել հատկա պէս ,
քանզի գիտէին ինքեանք բարե պէս ,
այսպիսի աՀուր յետ պատարա գին ։
պայծառ սուրբ Համայք ըստ կար պին ։

Ա՛յսպէս ապդարար յաՀուր նոր տար ըոյ ,
ընկալաւ նոցայ ըստ ծխի իւ րոյ ,
պատրաստեաց ըզճաշ հարուստ չափա ըոր ։
բաւեցոյց նոցայ աստիճանա ըար ։

Մ՛ինչ դեռ ճաշէին պՀուհանակու թեամբ ,
պէ էանց տարին յայն խաղաղու թեամբ ,
նա և խօսէին լրոց քաղա քաց ։
և այլ զանազան պատմուճի՛ն ապ դաց ։

,, կեցցէ միշտ հայր իմ այսպէս երջա նիկ ,,
էՀարց թախծանօք որդին անդրա նիկ ,
,, ըզպատճառ տանից նախնաց մեր սր քաց ։
,, հաւատամ լինիլ յիշատակ գոր ծոց ։

,, Իսկ այս նոր տարւոյ պատճառ ոչ գիտեմ ,
,, և ոչ մտածմամբ հօրինել կա րեմ ,
,, որով պատճառաւն յոյժ ստիպե ցայ ։
,, հարցանել ՛ի քէն համարձակե ցայ ։

,, Քանզի կատարի տօն հասարա կաց ,
,, և տօնախմբի ամենայն ազ գաց ,
,, ոչէ կարելի թէ չէյէ պատ ճառ ։
,, և այն իսկ խոհեմ և հարմարա քար ։

Ա՛յսքանըս էՀարց յոյժ պատկառա նօք ,
որդին զարգացեալ քարի նըշա նօք ,
և խոնարհեցուց ըզգլուխ իւր աստ ։
նըշան ըզբանըն լսելոյ պատ րաստ ։

Լռեցին նստօղք ՛ի սեղան նո ցին ,
և զաչս իւրեանց ՛ի վեր համբար ձին ,
քանզի և նոքայ ցանկային լը սել ։
զոր ծերն քարի Հարկեցաւ ա սել ։

Եւ յետ այսորիկ համբարձ հայրըն ծեր ,
’ի խորոց սրտե զաչքս իւր ’ի վեր ,
կարծեմ լժէ իւեր պատճառ լուս թեան ,
աղօթք առ ձե և բանք գոհու թեան :

Գոհութիւն ասէ քեզ տեառնըդ տերանց ,
և փառք անպըսաճ այժմ և յաւիտ տեանց ,
զի եղէ արժան ’ի տի ծերու թեան .
տեսանել զորդիս կատարե լու թեան :

Արդ արձակեա զիս ծառայի քոյ տէր ,
ըստ ասմէնի ծերոյն պաղա տէր ,
արդ արձակեա զիս ’ի խաղաղու թիւն .
զի տեսին աչք իմ զգ քոյ փրկու թիւն :

Եւ յետ յաղօթիս զոր մատուց լե ռեալ ,
դարձաւ առ որդին բազուկ տարա ծեալ ,
գրկեալ համբուրեաց հայրաբար գլխով .
ուրախ արտասուօք զոճարձ երե սով :

Ապա ըսկըսաւ ըզ բանըն մեկ նեալ ,
ըստ իսկ խորհրդեան տօնին բացա տրեալ ,
տալով օրինակ մի յոյժ բընա կան ,
պարզ և զօրաւոր ’ի միտս մարդ կան ,

,, Տարիէ այսօր ծընունդ եան Քիստս սի ,
,, որդեյ միածնի Մարիամայ կուս սի ,
,, որ պատճառ բանին և ծընե լու թեան .
,, ուսար որդեակ իմ ’ի քոյ մանկու թեան :

,, Ըզ նոյն յիշատակ տօնե լոյ ար ժան ,
,, ’ի դժոխոյ մեզ փրկու թեան նը շան ,
,, տըզգ քրիստոնէից ’ի վերոյ եր կրի .
,, այսօր կատարեն իքրև նոր տա րի :

,, Զի սոված էանց տմ մի յաւէտ լի ,
,, յօրէ որ եղև տէր երևե լի ,
,, զոր այժմ էհազար նա և հինգ հար իւր .
,, ուխտաւն և երկու ամ ծընընդեան իւր :

„ Եւ այսու հետև ըզթիւ ծընընդ դեան,
„ ընթանայ այսպէս մինչև յամի տեան,
„ մինչև յերկրի կամիլ նոյն տեառնէն երկիր
„ տալ վերջ աշխարհի և անդ եղե արի
„ Զայսմ կոկ պատճառ զոր քեզ ասա ցի,
„ Եւ ըստ հնոցդ մերոյ ուսուա ցի,
„ արդ տամ այն տօնիս քան օրինա կան
„ օրինակ պատշաճ և յայժ ըմնա կան։
„ Ցիշեա որդեակ իմ քաղաքն մեր անդ,
„ և մղնաքարը ճանապարի անդ,
„ զի այնոճ չափի ըզօրքսնու թիւն,
„ յայնմ քաղաքի հեռուորու թիւն,
„ Ի միտած որդեակ այրքըն շինա կանք,
„ նա և քեռնակիրք և քաղաքա կանք,
„ որք ի յանցանել ըզ նոյն ճանա պարէն,
„ տան ստկոճ հանգիստ ուր իցէ պայն քար,
„ Այնու իմանան թէ որ քան անն ցին,
„ ուր հանգուցանեն ըզ վաստակ անձին,
„ նա և թէ որքան կայ անցանե լոյ։
„ պատրաստին քեռըն հասուցանե լոյ։
„ Այսպէս որդեակ իմ ըզ կեանքըն մարդոյ,
„ ոչ ինչէ թէ ոչ քեռնակիր հո գւոյ,
„ զոր բարեաւ նոված ընթանայ թէ տակեալ
„ մինչև հասուցցէ տեղին հանգիս ձեալ։
„ Եւ չէ յաճելի քան ուխտսուն մոց,
„ և այն սակաւուց և ոչ թէ քազ մոց,
„ իւրաքանչ տարին մի մղնա քար,
„ պարտիմք համարել մեք պայն ճանա պարհ։
„ Զոր ի կեանս մեր ունիմք անցա նել,
„ մղոն կամ տարի ուխտսուն ժամա նել,
„ ուրէ եղերամ և քաղաքաւ տուն
„ որ ունիմք հանգչիլ ի վերշոյ ան հուն։

,, Կալ քեզ օրինակ վանձըն իմ և քոյ ,
,, քանզի անցուցաք մանն վաստա կոյ ,
,, Ես եմ անցուցեալ ամք վաթսունն երկու .
,, Մինչ դեռ ի քըսան հասեալ ես արդ դու ;
,, Ա յժմ ի միասին հանգչիմք ատտա նօր ,
,, Նայելով վտղուհեան իբրև մեզ նոր օր ,
,, Եւ խորհել պարտիմք որպէս ընթացուք .
,, Զի բանականաց հասանաճ ըստուգ ցուք ;
,, Ես պարտիմ խորհիլ նա և պատրաստել ,
,, Համար գործոց իմ զի ժամն դա տեղ ,
,, Քանզի անցուցի կեանք իմ ի զուր այէս ;
,, Դոհուհի ըն տեառն և երջանկա այէս ;
,, Իսկ դու որդեակ իմ պարտիս զոյս խորհել ,
,, Կեանք քոյ ապագայ ուստէն տըրո հել ,
,, Զի կեանք երջանիկ հանգիստ ծերուհեան ,
,, Է ըսկըսանիլ անդ ի մանկու հեան ;
,, Զի երթէ չուացի գալար հոտա կի ,
,, Եւ չաշխատիցի ի ժամանա կի ;
,, Ծերուհի ըն նորա դոյ արտգա այէս ;
,, Ընդ աղքատուհեան կարի դառնա այէս ;
,, Ա յսու պատճառի և օրինա կաճ ,
,, Որ ոչ պահանջէ աշխատանք սա կաճ ,
,, Խորհեաց ի սրտի և հարց զծե րոց ;
,, Ուսուցիչ լըսել շահիլք կենաց քոց ;
,, Պահեա ի մտի և զայս հոտկա այէս ,
,, Ուսուհի ըն գիտաց յոյժ խոհեմա այէս ,
,, Զի անցեալ րոպէն ոչ և դառ նայ ;
,, Եւ անցանե լով ըզկեանըն քառ նայ ;
,, Վասըն այսորիկ պայս միտնէ հարկ ,
,, Չթողուլ սուտ րոպէ մի դա տուրկ ,
,, Նա և աշխատիլ ամենայն ջա նիճ ;
,, Զի անցցի օրըն մշտապէս շա հիճ ;

՚՚ Զի ժամանակնէ յոյժ արժանաւոր ,,
՚՚ և հարէ կրծել զայն կանոնաւոր ,,
՚՚ քանզի ծախել զայն հարմարապէս ,,
՚՚ մտանեմք գործով զանմահիցն հան ,,
՚՚ Զայսէ որդեակ իմ օրինակ տո նիւ ,,
՚՚ վըր ցանկամ յաճէտ մտի ընդ ցիւ ,,
՚՚ այսպէս խրատէ և դուք որդոց քոց ,,
՚՚ զըր յաւսամ ՚ի տէր եմ ոտանաւոր ըզ ,,
Հայեաց ազգաւոր ըզ խրատ զայս հօր ,,
զըր երկնապէս ցուցի աստան ըզ ,,
նա և կրկին լուր յինէն համառօտ ,,
զի և գիտակ եմ զի ես անկատ ,,
Երանի մանկանց և ազգի սոյն միկ ,,
որք ունին զբ ծեր ընտ առնըս յայս միկ ,,
և զայն կատարեալ նուրբ վարձառուն ,,
տայ և քարոզէ միշտ խոհեմուն ,,
Ամօթանքէ յոյժ նախատարի զբ ,,
զի չիցէ կրծեալ խրատել քար ,,
ժողովուրդ նորա զարց երկբայող ,,
ոհան յաճիտեան խոր յիմնըռւ ,,
Ընդ դուք իբրև պետ և տեսուչ այլ ,,
որ վճռակեցար խօսիլ ընդ հոյ ,,
պատրիս քննուզի եամբ վարք նոցա դատել ,,
զի չիցէ արատ ծածուկ խրատել ,,
Ես զգուշութ եամբ զի մանկունք ազգիս ,,
և պանդխտացեալք յոյսմ քաղցս քիս ,,
վտանեն ժամանակ դատարկ շրջել ,,
՚ի վերայ բազդի միշտ բարեանջել ,,
Ընդ ասայ նոցա պահել ՚ի մըտ ,,
զի այս կորըստեան ոչ համեմատ ,,
ոչ կորուստ ընչից ոչ ոսկեղէն ,,
զի կորուստըս այս է կորուստ կէտ ,,

Ջանալ ուրեմն պատուէրս խա տիճ,
Ջանալ աշխատել բոլորով սր տիճ,
պէ ի անցանէ ծր Նայն ուշ Նայն,
այլ գործօք բարեօք լսպէս ամե Նայն,
Եւ տուր օրինակ զոր լուսար ի վեր,
և այլով քանիւ միշտ օգնական լեր,
պէ պատճէ դարձցին ի շաւիղէ յայն լթուր,
ար Տամբաւ Նայս աւետ ի ղուր,
Ընդ շատս խօսիս հանուտ ազգդ բար,
առանց զկռանայդ լեր խրատս բար,
պէ զոր գրեցի եւ ինէ ընտս Նոս,
Ի՛ չեցէ բարի չունի ինչ վնաս,
Զի զնայն ժամանակ զոր այլք ննջէ լին,
և կամ ըստ ի վերն ոմանց շրջէ լին,
Աէր զարգարել լոյ քեզ զայս առատ կեաց,
Լոկ ի սենեկի իմում բանտար կեաց,
Որ կատար մի Թուղթ ի անակ և գը րիչ,
ուշնեցայ մտաց իմ մարմնացու ցիչ,

Որոյ փոխարէն ոչ այլ ինչ ցան կամ
Ի՛ ոչ անուանիլ քեզ միշտ ԹԱՐԻԿԱՄ

Ա՜խ՜ոլ գյուղ էնդուհայ Աշխարհի քանի՜որ ոդ չուրհ պղ ։

ԼՃԸ 93 ։ շաբաթ 14 ուռն պարոն Յովան Մկրտիչն քա-
պատան Լօմէնիմ ին կառավարուլթ ենուռն ե լուծ Վալա-
չայ Նավռնը մադրասէս գնացէլայ մանիլայ , և Լ/ԼԸ 93 ։ հա-
միսայ 10 ուռն մանիլաց երօփի կռմպանու Նավռնը գնացէլայ չէն
գանլթօմ , իբր հետ մանիլաց տարէլայ 17 խակ ապրանք ՚ և ե-
լթն հաղար մառչել , փոխարէնն չինու զանազան մանիլու քաք
ապրանքայ վերէլ խտուրն քապտան բրուշին էլիլա նավռնը շա-
մ 12 ուռն վերայկայէլ շամ 23 ուռն հասէլայ մանիլայ , իբր ամ
քանն շատ զգուշուլթեամբ լեվ յառաջայցուցէլայ ֆարեզայ
էլէլ , լթէ լեվ լթէ վատ չալգատիայ արարէլ լթ ԼԸ 95 չա-
նէր 2 ուռն մանիլաց ֆրէդրիկս նագօր քարգանլթ ինռն վերայ
կայէլ ֆէվրէր 6 ուռն հասէլայ մադրաս , լուրայ տվէլ ասէլով
քոլոր ստրէչն շատ չիստոկայ ոչ ինչ երկիւղ չկայ ոչ ֆրանսըզ
և ոչ մալայու , և նով սպանիուց 3 տարիայ որ գլխն չի խասէլ
մանիլայ , վասն որոյ մանիլաս քաղարն շատ վեր ողջրմելուլթ ե-
նուռ լթողէլայ , փոզն պակասուլթիւն լինել ըն ամ ապրանք պին
չունի , և մին գալիօն պատրաստումանել էլ մանիլաս հարուստ
պարնիքն որ պալաս շաբաթ սմսին դիսպաչ տան առ նով սպանի-
այ , վասն որոյ միայն քանկալու և մադրասի ապտար յեղ ապր-
անք և երօփի քսուրն մանիլայ քաղցրացէլ , որ չինքն ամ յատ-
կուլթեամբ լիստրն և նմանէքն իբր խէտ ունի , իբր քոլոր
կամքն էնայ որ մադրասէս յանցկայ առ քանկալայ , տեղէն գնայ
առ մանիլայ , լթէ իւրն քաւականն շահվէտուլթիւն լինի , օվոր
կուտիսանով ապրանք կամենայ տալն չօժար գնի յանձնառուլն
ապա էն ապրանքն քինչ չինքն լիստրն կտայ , մադրասի և քան-
կալու ՝ այլ ապրանք չի ընդունէ լէց , և ոչ ուամ չէտ կապակ-
ցեալ և ս չի ընդունէ լէց եթէ ոչ իբր անուն ըկայուլթեանն ուամ
որ կամենան , նա և ս յատնուամայ որ չինքն պիտի շամ մինչ 20 ։

քան

քանկալուց վերկայ առ մանիկայ, որ գալիճնին ծախսին խաւսանի
լի է գալիճնն վերկայ առ նոր սպանիայ տեղես կամ քանկալու ե-
րթի քաջ ապրանքն կարծումայ իակոյն կծախվի ; թավալի չի մնա-
լէց, քայց պիտի արձակ օրդնի ունենայ : յետի գնալն ջնասայ վե-
որ գալիճնին ծախսի չի խաւսանելէց յայնժամ կարելայ անծախ
մնայ ապրանքն :

Մադրասուն ովգան 19 ի թիէն 1795 :

ԱՋԻԱՐԱՐ

Յունայ 12 ումն ֆրէդրիգս նագօր թարկանելին ենթի կա-
ռավարուլիեանն Ք. ան Քահօք վիէհլին էհաս ի մանի
լուց որով է՛ն Պարան Օհան Մկրտչեան, գոր ելեալ ի մանի
լուց Քանուար 2. քին : լուրն որ լի է ընդհանուր և լի է լուիմք
է անահորժ բազմութիվին ըստ սկսկալուլիեանն վաճառականաց : ճո-
լիելէն քաղաք անծախ և պակասուլի իւն դրամոց յոյժ ,
քանզի երեք ամէ զոր գալիճնն Ամերկա չէ եկեալ ի պատ-
ճառն խառովուլի եանն Ֆրանսու և վասն այսորիկ եամ տաբր և ս-
ուլիւն գրամօվ երբեմնապէս քայց ապրանացով անպակաս
այսինքն ելի է վաճառականն ամն դիմէ առ ի գնել հրաբերէ փո-
խարինել այլ իմն գեղ ապրանացով այլ ոչ դրամով ըստ նախ
նոյն ծրոյ . հանապատ ծանօթ ուլի իւն վասն ճոխ եղինաց այսոն :

Ելի կուրայ կապուտ քամբայի և ադ լուխն անհարցն
նելոյ , այնպէս և մէլայվուրայ և մամլանայ յաղագս պ՛ի քան
կարաբ քաղաքէ տանին յոյժ յօժանագին , նա և չինուց տանեն .
և ևս առաւել որ ի կղզիս Փիլիպենայն ևս ոստայնք գործեն ըստ
իւրեանց գոնկուլի եանցն :

Մադրասիս կարմիր քամբային և ադ լուխն գանկալի չէ
կապտեղէն միջակաբ պին ունի , յատկապէս ադ լուխն որ ելի է
կերպն խաւսից նոքայ լինելն տուեալ :

Զիեղէնն երբէք գանկալի չէ վասն որ ի եվրոպիոյ

պատ

պատրաստեն ըստ ցանկութեանց իւրեանց ։ Նոյնպէս և սարքն և վասկինն ։

Հիւսիսային կողմի 72 ձեռնի կոմպանու ճարմակացու զանազանքին և վէնթպալէմայ կարմիր աղլուխն որ գոյն պատուական լինի սորունց ոմանք ցեղէն ցանկալիէ ։

Ոմանկանու ապրանսցէն ցանկալիէ ։ գառէն , կողկող գուրիայ , հումայ 10 և 15 ֆարդի կապուտ աղլուխ և քամբայի 5 և 7 ձեռնի փաթանու փաթանիու փաթանու 12 ձեռնի չիթ և մառչայի , ճարմակ աղլուխ , թարանդամ մնալ և խաթայ ։

Նոր իշխանն այսինքն ։ Դովլեաննօռ մանիլա Ալենօր Դօն Ռաֆայէլ Արթայ Դէ Ալիլար և այլն և այլն և այլն ասեն յոյժ պատուէրէլի անձնէ քարտուղարէ և պաշտաւնեացուցանէ զերկիրն այն , և առաջնովէ զվաճառականսն յոյժ և պահպանէ նոցա սիրով , է այր ամենայնի զունի ընդ փար գյարգելի տիկնին , և զէ րկուս զաճկան իւր , և է յորինէ առնէն գոհ և հարուստ , անամենայն յաւելեք անդ բադարձնէ գիւ աշխատ ժողովուրդսն , և համայնից նոցունց որք արժանի լինին բնակիլ ենէթ հովանաւորութեան նորայ , վերջապէս է ամէն այր քրիստոնեայ և արժանի պատուոյ և պաշտօնի իւրոյ , յատկապէս ասելէ քաղցր Հայ ազգութիւն մեծ ազգ է ան նորայ առ այդն մեր զգի ի բարեբարոյ և իմաստնի նորայ ի մանկայ հանգիստ և վարժեալ անցուցանեն զկեանս իւրեանց , որով յուսան կի գ յաջողի յայրկն և ի փոքր ժամանակի բաւականացուցեն ոչ յուսացնումնէին ։

Այս և ըստ ասուածեանն խոստովանելէ զքարոզիչն աղդարարացէս , Ալենօր Դօն հուան վալաստիէռ ապ Ալիսպադօր Հարկատանն , զոր յոյժ հանգստութեամբ աճապարեցուցանէ ընդ քանան Համայնից հաճատարմութեամբ առ Տեառն իւր և մարդ րութեամբ վասն պատուոյն իւրոյ , և ըստ սոյնասպարս յետ մանեն կիցն ի պաշտօնի Պարոն Ն Ա ։ Շատիրն ոչ պակասէ եր քեք հանդուրժութիւն սակ վաճառականաց ։

Այս և ասելէ վասն ճանապարհութեան , վի կարմրեղէն ճոթանքն անվտանգ չուանեն մանիլայ , վասն որ է րկուքն յոդի ճոռութենէն գոյնքն տգեղ լինեն լոց և իբրև զճապկի ձի ըմակ կէսաք յատկապէս անձրևային ժամանակի ։

Այլ

Այլ օրէնք տալոնկը ճոխ եղէն եթէ ժամանէ էն ոչ վաճառիցեն
ծնալով դեռևս քաշ ծախսի են հանդիպել լոց • յաղագս զի եր-
կար մնալով գոյն ապականել լոցէ, և այն պղէն ճոխ անքն որ շատ
դեղէն, կտանջ և այլ գոյնով թողուլ դհատարակ գոյն կար-
միր և կապուտն, յորիկ անկ վաղք յոտղարկել լ, զ եթէ լուծ-
իցէ միջ հատանիլն ի մանիլայ, զգոյն կտանջ և կապուտ և դե-
ղէնն յայլ իմն տգեղ գոյն փոխանակի։

Ներքոյ յիշեալքն ոչ ունին արձակուրդ ոչ որ տանիլ առ մանիլայ։

Ածկակտայ ձէնք, պնտանկք, վառօդք, աֆիոն, շաքարի
և նարգիլ երկաղ, ժամչաքար, թուղթ ն. այլև ֆրանսի որոք
կեղ ապրանք։ ընդհ. հնաձառայ դբեռնք, տրխկան, և առաս
պէլ պատկերք։

Ներքոյ յիշեալքն ոչ ունին արձակուրդ եթէ հանիլ ի մանիլայէ առ այլ
երկրագան կին և տղայ, փոքր ստակք, այսինքն $\frac{1}{4}$ $\frac{1}{2}$ և մին ռիալէ
մեն տայցէ յարկատանն որով պահանջէ լոցեն զյարկն, քանզի որոք
պղպեղաց եթէ ոչ ծախեն և յայտնիցեն յամարտչն կենթիշկատեն
առնելոց, այնինքն իշխանուրդ թուլն տիրե լոցէ և տուեղն համարան
պարտէ կստարել ի մէջ ամի կամ երկու տուրց։

Որոք նաև որ մտանիցէ ի մանիլայ յետ խարսխե լոյն իշ-
խանուրդեան հրամանատար քաղքիցն հոգի վերակացու են գնալոց և
գրե լոցեն զամ անուն անուն եւկէ լոցն, առաս պ քանապետն ա տուալը
կարգն գնալոցէ յերկիր առ քաղաքապետն, յետ այնու հրամանէ
լինել լոց վնասից լոյն գնալ ի ցամաք։ ոչ թ է միայն եւկէ լոցն ան
ուանքեանն գրե լոց, այլև ամ որդիսուրթ իւն և քեռան նաեղ։
Հանատոքն ի անձամբ չէ լինել լոց ընթ ե բղաղաք ըն
թերնուլ զե պ նիզամն ֆրանգ ե ան, ի թուին փրկչին ։ 5315 է գը
պետ պալնեսայիքն, և պրիվանուրթ իւն իւրեանց հատատանելոն
ի թուին ։ 5778 ին յեղ նայնու մէջ աշխատասէր ազգն սկսեալ
գնալ վասն վաճառականուրթ ե ան փոքր առել կամ պակաս
ի թուին ։ 5010 ին, զայ մինչև ցայսօր աշխատին ի նոյն
հաճէտ և թէ անշահ, թէ եալէտ պ միջոց ժամանակ իմն շահեցեն
այլ արդ նկատելով պրվանուրթ ան թ ե արդիւնքն ի յոյժ մե

կի տանէին ապրանք, մին յունին 5 կամ 6 մատչիլ ծախէին քայց այժմ միայ յունին մէկ մատչիլ վաճառեն։

Մատուցանեմ շնորհակալութիւն առ Պարոն Օհան Մկրտչեանն, զոր ի բարի կամեցողութենէ նորա եղաք օժանդակ տալ զպէսպէս ծանօթութիւն ի վեր գրեցեալքն։

Լուր Եղծութեան։

Յետ բազմի պատճառ ծարաճմամբ սպասելով զլուրն Եբօպիու, ընկալան ի թուականի ցամաքաբեր յրատարակեցաւ աստ ի 24 երրորդ ամսոյս, այլ ցաւէ հատուկ լեր նիլ զի ոչ վաղ լուր խաղաղութեան և ոչ նշոյլ. տակ պատճառին սաստիկ արնահեղութիւն, և ոչ երեւի թէ առ ոչ դադարիլոց պատճն յաղթանակութեան. վերջապէս ազատիլ պարտէ մեզ ամենայն ինքն գիտէ թէ զինչ է և զինչ լինել լոց։

Արդ լաւ վախարկութեան է և է չէ լաւ միայն թէ գրեն, Լօբէրտալէս անուամբ այրն զոր կատաղեալէր ապստամբ քայն Ֆրանսիացոց, ի վեր իջնուն սպանեալն։

Մահ

Տրտմութեամբ յայտնեմք զմահ Պարոն Մատթէոս Ջոզ հանգէսեանին որ ի գանիթ օր, յանկեալ հանդերձ ամսոյն, վերէր այր արժանաւոր և պիտանի վեր մեր վարանեալ ազգին, զոր վաղհուա նէ նոր քաղաքքեն սփալոց։ ոչ ունիմք ոչ ինչ հատուցանել ծանօթութիւ ոչ գտկարութենէ, և ոչ զգայիտութենէ կատկին իւրոյ։

Ծնունդ։

Ի Վեդան։ 5 Տիկին Աննայ Սամուել Մկրտիչ Մուրատ եանն ծնաւ որդի մի։

Նե ըքոյ գրածօ մադրթուշեն ծոխաւե լէ . բանկատու ապրանաց և անա-
ջեղնաց յատկութի իւննայ ով դան ամայ 28 թի իւն փրկչին 1795 ։

(Ապրշումե ղննայ գինքնեն)

Բանուկի լէվ տփալ ապրիշումն որայ կէան ճարժակ լինի ֆի ղեսրն		44 յօնսովք
և • դօլումն	չորսէն 1 քաժ իննճարմակ լինի	42
և • սէուման	տասնէն	41
և • չորսումն	քոլոյն դեղեն լինի	40
մայր ադնդրլին քոլոյն աւտլ և լէան ճարմակ և կապն և ս իւրնէ լինի		34
և •	չորսէն մին քաժ իննն ճարմակ	32
և •	դօսմ ոնեննայ եօթնէն մին քաժինն	31
և •	կապն և ջուանով լինի կապած	28
Իստնագատայ կեղն	դօսմ չունենայ կապն իւրնէն լինի կապած	26
և •	դօսմ ունենայ	24
Հիրփուրի երեք նախի կայեայ ապրիշում		23
Պետապատի մին նախի ապրիշումն		39
և 2		26
և 3		22
Ուխտայ ալորած ապրիշումն		13
և անայլ ըած և ս		10
Դօսմ ադնագարի ապրիշումն		4

Ձոր եղնաց գինն

Ղօլանդէն 70 թօլանոց փուշակի վանջ ռանկէր ջէլին ֆի քուռին	110
և • 60	100
և • 55	80
և • 50	68

Ալա	45	ամսեկ քանակութեան փոշակին	63։
Ալա	43	դօյամ	55։
Ալա	40	սէռնին	50։
Ալա	38	չարսնին	45։
Ալա	45	միրզայ փոսրին	56։
Արզափոսի կարմիր ջէլէն			40։
Դահրի ամեկ ջէլէն			65։
Ալա	դօսնին		66։
Ամէնաբաղինաթիւնին ամէն 4 հանկին քարակ խաղէրունենայ			20։
Ալա	դօսնին		15։
Ալա	օէսնին		10։
Օրանկշայի ամէն 40 ձեռնին			26։
Օրանկշայի դօյամ			23։
Օրանկշայի սարին 50 ձեռնի			45։
Մանդինա զանճնին 20 ձեռնին ամէն			30։
Ալա	20	դօյամին	26։
Պոշաղի քամարիդար 12 ձեռնին զանճնին ամէն			23։
Ալա	12	դօյամին	19։
Ալա հասանց քամարի	12	ամէն	18։
Ալա	12	դօյամին	15։
Ալա	10		12։
Մանդինա ալաջէն ամէն ֆի քսանին մէկն մօտիկնուր քամարիդար լինի			42։
Ալա	(հասարակին)		35։
Ալա	ալաջայ սարին 50 ձեռնի ամէն		60։
Ալա	50	դօյամին	50։
Ալա	50	սէյամին	45։

Թէհրանի տօփաթին ամէն 10 ձեռնին	ֆի քսուրին	30
Ալա	դօյամ 10	25
Ալա	սէյամ 10	20
Փուշակի սըրտրմանիտաղլուխին ամէն ֆի 15 ֆարդինն		45
Ալա	դօյամ	40
Ալա	սէյամ	30
միրզափոսրին		25
Ջամխայ տաղլուխին ֆի 7 ֆարդինն		26
Ջամխայ սարին 16 ձեռնին		29
Ալա 14		26
Սէիդաբադի լուսիտաղ սարին 16 ձեռնին		80
Ալա	սարին 16 ձեռնին	150
Քաղաքի շուր շաքարն ամէն		40
Ալա	դօսնին	35
սոսին		20
Թէմբի 20 ձեռնի սարին		45
Ալա 18 Ալա		40
Ալա 16 Ալա		35
Ալա 14 Ալա		30
դօլ քանդանին		30
Մանգադօթին 10 և 8 ձեռ ձիքս և $2\frac{2}{2}$ ձեռ լէնսքն		25
Ալա 8 և 6 ձեռ ձիքս և 2 ձեռ լէնսքն		18
Ալա 6 և 4 ձեռ ձիքս և $1\frac{1}{2}$ ձեռ լէնսքն		14
Շամխայ քըլքուշ 20 ձեռնի սարին		55
Ալա 18 ձեռնի սարին		50
Ալա 16 ձեռնի		45

Մուկնկասարին 20 ձեռնի	30։
Մուկնկասարին 18 ձեռնի	28։
Մուկնկասարին 16 ձեռնի	26։
Ջօռայ մուկնկադօլիին	18։

(Ողղ և Թէլեղինաց գինն է,)

Քանկալու ուղն ֆի քանդին այսինքն 500 ռաթլ ին	22։
Մադրասիս ուղն	3։
Կոնջիթի Թէլ	23։
Գէնագարջաքի Թէլին	20։

(Անաջեղինաց գինն է,)

Քանկալու շաքար ավտին ֆի քանդին	16։
Եա շաքար դօյումն	13։
Եա գուռնն	10։
Եա կարմիր մուստարդն	4։
Եա սագմինիթ ին	7։
Եա ժիրէն	28։
Եա չոր ստրանին	16։
փիփէն	5։
Եա փիփէլին փէԹն	20։
ավալ ռաթլնագարի բրինձ ֆի գարսին այսինքն 9256 և կէս ռաթլ ին	80։
դօյումն	70։
կարգասիօն բրինձն ավտին	60։
Եա դօյումն	50։
Եա սէկյումն	40։
կոնճիթն	90։
նոխուդն	55։

փռաԹ անոյ պիճն	40։
կանանջ դաին	60։
Թուռտ դաին	50։
Եա կոտրածն	60։
քուլԹին	60։
պնգայ չօլի ցորէնն	60։
պուդինան	40։

(Չինու ապրանաց գինն է)

Չինու ավտի կտակօն ապրիշումն ֆի փիքուն ին 33 ռաթլ ին 33 տուկրէն	225։
Եա դօումի	190։
Եա սէուսն	90։
Եա չարուսն	80։
Եա քանկն ֆի քուռէին	15։
Եա 45 փէնի սիտին երկիր հնչ Ղրիմ կոտ ղումկի սէվ և Ջոմակ ֆի Թ անն	19։
Եա 45 փէնի վէլն գոյնով սիտին ֆլօրն ֆի Թ անն	18։
Եա 35 Եա լուստրին	10։
Եա 35 Եա Եա ֆլօրն	12։
Եա 45 Եա դանտելն	14։
Եա Եա պիկին	6։
Եա Եա պիլասն	5։
Եա Եա ֆռալա պուռն	5։
Եա Թուռթուռնաին ֆի քանդին այսինքն 500 ռաթլ ին	28։
Եա ժիպսին ֆի փիքուն	50։
Եա ապրշումի չաֆրին ֆի դանէն	3։

դօսմին	ևս	2 1/2
տվալ վաժուխ ատշն	ֆի դուգինն	25
ենամայ լի ալեայ ցարէնն	9256 1/2 տալի լանսց պատրիկն	10
ֆիլէ	ևս	10
քսես լէ հալդին	ֆի քանդինն	48
	(Ա տ-էլի քանդատրայ ապրանսց)	50
լիքեր	ևս	30
չամուճին	ևս	60
ախուճին	ևս	90
դօսմին	ևս	120
ատշալ մարֆինն	ֆի քանդինն	150
տախտակի քսես լէ թէրէն	ֆի հինդ փարին	81
շիմբի տախտակն	ևս	6
պէրան փայտն	ֆի դանէն	20
ֆօրտէ տախտակն	ֆի 100 դանէն	30
քամէն		30
ձկան կաշին	ֆի 100	2
ապդէ պէշն	ֆի քանդինն	50
քի ջդէմարն	ֆի մին քանդինն	15
ղալայինն		55
մոմն	ֆի քանդինն	80
	(Փէրսայ տալրանոց դինէ)	58
դօսմին	ևս	40
հինտւ տվալ հինչինտւ ճարմակ մլինն	ֆի քանդինն	50
	փոքրն ևս	6 1/2
քաղմէ	ձեռ պալէն ֆի 100 դանէն	12 1/2

Ամսոյ թիւ	Շաբաթ	Ամսոյ թիւ	Ընթացք Լուսնի	Տօնք
1	Կ	1	Ծ	Սուրբ Հաւրաւոյ եւ օրեաց գալստեանն յԱ տաճարն
2	Ե	2	Ի	Տեառնընդառաջ
3	Շ	3	ԺԱ	Սիմէոն
4	Ա	4	ԻԲ	Հռիփսիմեայ
5	Ե	5	ԺԳ	Մեսրոպ
6	Կ	6	ԻԴ	Յովհաննու Կարպեցւոյ
7	Ե	7	ԺԵ	Ղեւոնդ
8	Կ	8	ԻԶ	Ներսէհ
9	Ե	9	ԺԷ	Ներսէհ
10	Կ	10	ԻԸ	Ներսէհ
11	Ե	11	ԺԹ	Ներսէհ
12	Կ	12	Լ	Ներսէհ
13	Ե	13	ԼԱ	Ներսէհ
14	Կ	14	ԼԲ	Ներսէհ
15	Ե	15	ԼԳ	Ներսէհ
16	Կ	16	ԼԴ	Ներսէհ
17	Ե	17	ԼԵ	Ներսէհ
18	Կ	18	ԼԶ	Ներսէհ
19	Ե	19	ԼԷ	Ներսէհ
20	Կ	20	ԼԸ	Ներսէհ
21	Ե	21	ԼԹ	Ներսէհ
22	Կ	22	Մ	Ներսէհ
23	Ե	23	ՄԱ	Ներսէհ
24	Կ	24	ՄԲ	Ներսէհ
25	Ե	25	ՄԳ	Ներսէհ
26	Կ	26	ՄԴ	Ներսէհ
27	Ե	27	ՄԵ	Ներսէհ
28	Կ	28	ՄԶ	Ներսէհ
29	Ե	29	ՄԷ	Ներսէհ
30	Կ	30	ՄԸ	Ներսէհ

Առաւավարիչք որքանց մտադրութիւն հայոց խնամարհաքար խնդրեն արձակուիլ իւրեանց յայտնել հատարակութիւն եանն, զի ըստ սովորութեան տարեկան ժողով հրաւիրեն հատարակութեան՝ (վերծանուցանելոյ նոցա վրպիսութիւն ՌՉՂԴ էն գործոյ անդկին որքանց մադրասիս հայոց) վասն ոչ այլ ինչ պատճառի յամեցաւ լինել ոչ վասն ժողովելոյ զվաշխս դրամոց՝ և պատրաստելոյ (յատկապէս զգուշանալ եամբ առ՝ի դիւրաւոր առնել) պհաշիւս գործածութեանց իւրեանց, և որպէս գիտեն հատարակութիւնքն, զի ամ տարի մշտապէս յամենայնի՝ յաճելի քան զնոր բկոյ տարիս վասն որոյ նոյն կառավարիչք յոսման արդիւնաւորել նեղութեան, և ունին յայտնել զի կարէ ասել իբրև աւարտեն հատուցեալ զամ, և սպասին անցման այս քանի հանդիսաւոր սուրց, զի հրաւիրեսցեն հատարակութեան՝ի ժողով, որ լինել լոյծ առանց երկբայութեան մինչև տուայնկայ նիրհան ամոյ հինգ։

՚ի Մադրաս Ովգոստ 28 ՌՉՂԴ։

Ասրախեմք ասել հատարակութեանն զի Ղազար Յովաննէս Շամիրն զէ րծտէ՝ի տաժանել լի ցաւէ քաքաւսլի (որ գրեթէ՝ի մանկութենէ իւրմէ մինչև ցայս տի իբր տանջիւր) ձեռամբ երկրակոնայ ոմանց բնակչաց հիւսիսային կողմն աշխարհիս, որ այս ցաւոյ քաշկութեան ուսեալ էութիւնք հասարիլ իբրև անհնարին, այսու չէ տեւ պրէ լոյծ մք մի ըստ միջէ վկէ բազ քաշկութեան հանդերձ առնային օրպիտութեամբն։

Ովդան 3 .քսախոտան գնօրդին կատարինայ մնան եկած կօլուվքուց

4	նէչօֆին	չել ֆօրդ	բ րիկն	գուդ լուքայ ավգուն 5դ արձակ գուդ լուբ	
5	յէչային	անաս	նաուէն	քանվկաւուդ	22 քանվկալայ
6	ֆուրէյին	էլէյաւ	անօյ	կօրնգուդ	
	ատաւդին	կուրճ ատին նաուէն		կալ կուրճ ուց	10 մալ քաալքօտա
	յաչինգանին	նօրէնթայ		վէգուդայ	
	յէնարէ	պրինսօֆիուէլ		քանվկալուց	22 քլի ատխայ
	ֆիտլ կաին	ապէ			
	մանէյին	գօդ էյուդ			
	չօգէնին	մօրան էլինայ		վէգուդայ	
7	ֆիտրիգօրին	մարգարեն ու		չեռուպ ան ուց	12 նուրլ ի կողին
9	ֆիտրիգանգին	սիլար		ուանդուռնայ	
10	տարնէրին	տաւֆիտ անօյ		կաուռնաւալիսուց	
	կէնգէ	գ իսանայ		կօրնգուդց	21 մուչէլ քանդ ալ
	գիբսօնին	գլօսուէյատէր նաուէն		կալ կուրճ ուց	10 բուվքայէ
11	կաչանգարին	բ իտէչ			
12	գօգանին	անկէր			
	յօնիչին	ֆիլդ րիկնաչար անօն		մանի լուց	22 կալ կուրճ ալ
13	պիտանին	նէպտիւն	նաուէն	չէդաբայու	
16	ջօյէ	քէթլար		մուչէլքանդարայ	19 չէդաբայ
18	լէնդմէնին	քէրկանտին	անօյ	վէգուդայ	
19	յուգլօվին	մէ րկիւրի		ուանջամայ	
20	ջինմէրին	անայ	նաուէն	կօլուվգուց	21 կալ կուրճ ալ
27	տօդին	ջօրջ մէրի	չլուբն	ատակարուց	
29	նէչօֆին	գ իլֆօրդ		գուդ լուբայ	
30	ատաւդէրին	սիհօր	անօն	նագվիալճ ամայ	

Ովդան 22 ին մուչէլքանդարայ ցամաքով գնարնայ.ք Ցովսէփ Տէր Կարա-
պետն և կիրակոս Յարութի իւնն վերադանալէ առ մադրաս ։

Տրամուէթի իւնէ յայտնելս զի ոմանք պիրան պադէլ մուչէլդարիցն որ վան-
դուլայ գողէրն հանկարծ հարվէլան և բազում տեղ խոցէլ խղճուկ տիքսացու Ցով-
աննէս Ղարդաշին , այնպէս որ լսեմք երկբայուելի իւնէ ապրին Նորա ։